

Kulturálódási szokásaink

A lakosság televíziózási, olvasási jellemzőinek vizsgálata az időmérleg-felvételek segítségével

Tartalom

I. Bevezetés	2
II. A szabadon végzett tevékenységekre fordított idő alakulása	2
III. Kulturális tevékenységek	8
III/1. Tévészés, rádiózás	9
III/2. Olvasás, könyv- és újságkiadás	17
IV. Összefoglaló	26
Táblázatok	27
Módszertan	38
Források	40

További információk, adatok (linkek)

Elérhetőségek

„Az időmérlegadatok elemzése összefoglalóan arra enged következtetni, hogy a magyar társadalom tagjainak nagy többsége igen jelentős erőfeszítéseket tesz és tett az életszínvonal emelése, az életkörülmények javítása érdekében. Ezek az erőfeszítések némileg háttérbe szorítják az életmódnak olyan lehetséges elemeit, amelyek egyrészt a magasabb szintű és változatosabb művelődést segíthetik elő, másrészt az egészségi állapot érdekében kívánatosak lennének.”

Andorka Rudolf–Falussy Béla–Harcza István¹

I. Bevezetés

A gazdasági fejlettség mutatói mellett egyre nagyobb igény van olyan adatokra, melyek a társadalmi jólétről adnak képet. A „jóllét”, a „well-being” egyik fontos összetevője, a „jól eltöltött idő” elvárásává vált mind a munka világában, mind a szabadidőben. Minél inkább tisztában vannak az emberek saját idejük értékével, annál inkább szeretnék azt jól, értelmes módon eltölteni.

A szabadidő egyenlőtlenül oszlik meg a népesség különböző csoportjai között. Sokaknak jelent egyre nagyobb problémát az időhiány: az emberek egyre túlterheltebbek, kevesebb idejük marad arra, hogy minden követelménynek megfeleljenek, a szükséges tevékenységekre kellő mennyiségű időt fordítsanak. A munka világának elvárásai (a tényleges munkaórák, az estére és a hétvégére tolódó munkahelyi feladatok) nehezen egyeztethetők össze a magánélettel, a háztartás fenntartásával, a gyerekek nevelésével. Gondot jelent a mindennapi élet megszervezése, a beszűkült lehetőségek között pedig nem marad idő olyan tevékenységekre, mint a sportolás, a pihenés vagy a kulturálódás. Napjainkban egyre több figyelem irányul erre a jelenségre, amelyet a nemzetközi szakirodalomban „time-crunch”-nak neveznek.

Ugyanakkor számos olyan ember is van, aki „túl sok” szabadidővel rendelkezik. Ez utóbbi csoporthoz tartoznak azok, akik társadalmi helyzetük, anyagi lehetőségeik, vagy fizikai állapotuk miatt nem jutnak hozzá a kulturális javakhoz, illetve azoknak csak néhány típusa érhető el számukra. Köztük vannak azok a fiatalok, akik már nem tanulnak, de még nem álltak munkába; továbbá a munkanélküliek minden korosztályból; illetve idősek, akiknek az egészségi vagy mentális állapota nem engedi meg, hogy igazán tartalmas módon töltsék el az idejüket.

Magyarországon a legutolsó időmérleg-felvételre 2009/2010-ben került sor. Döntően ennek eredményeire támaszkodva, de más forrásokból származó információkkal is kiegészítve mutatjuk be azt, hogy a népesség különböző korú, munkaerő-piaci státusú, iskolai végzettségű rétegeinek a mindennapi munkájuk mellett mennyi szabadideje marad, és azt mivel töltik el. Ezen belül részleteiben is megvizsgáljuk a két legemblematikusabb kulturális tevékenységet: a televíziózást, illetve az olvasást.

II. A szabadon végzett tevékenységekre fordított idő alakulása

A magyar időmérleg-vizsgálatok a tevékenységek következő három nagy csoportját különböztetik meg:

- társadalmilag kötött tevékenységek, amibe beletartozik többek között a társadalmilag szervezett munka, valamint a háztartási, gyermeknevelési teendők ellátása;
- fiziológiailag kötött tevékenységek (evés, alvás, tisztálkodás stb.);
- szabadon végzett tevékenységek.

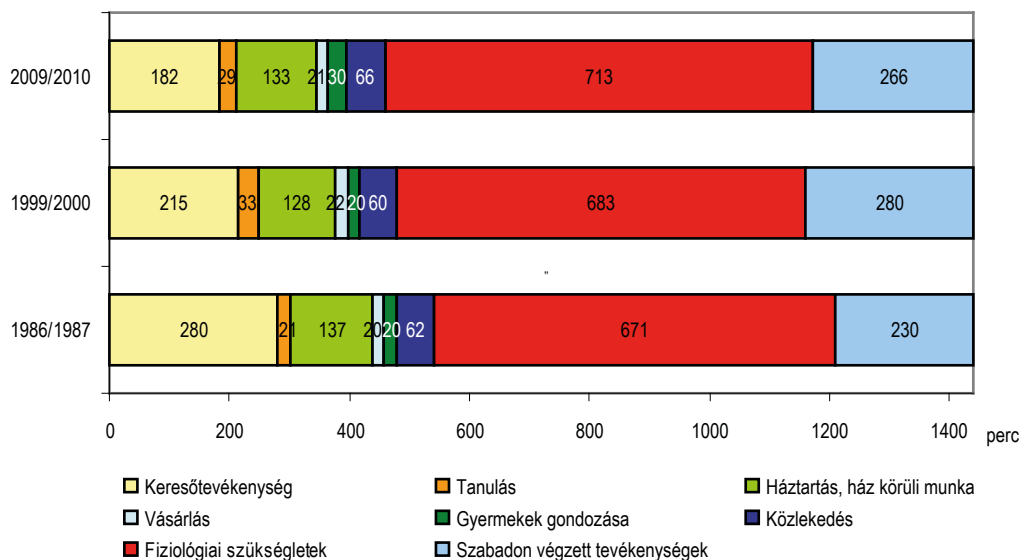
¹ Andorka Rudolf, Falussy Béla, Harcza István: Időfelhasználás és életmód, 1990 In: Társadalmi Riport 1990 203.p.

² A Központi Statisztikai Hivatal 2009. október 1. és 2010. szeptember 30. között időmérleg-felvételt hajtott végre a magánháztartásokban élő, 10–84 éves népesség körében. Hasonló felvétellel az 1963. évi indulás óta eddig összesen 6 alkalommal került sor. Jelen tanulmány a kulturális szokások elemzéséhez az 1986/87. és az 1999/2000. évi felvételi eredményeket is felhasználta.

A 2009/2010. évi időmérleg adatai szerint a 15–74 éves népesség³ rendelkezésre álló napi idejének kb. felét fiziológiai szükségleteinek kielégítésére fordította, egyharmadát a társadalmilag kötött tevékenységek tették ki, míg a szabadon végzett tevékenységekre mindössze annak egyötöde jutott.

1. ábra

Napi átlagos időfelhasználás tevékenységcsoportok szerint a 15-74 éves népesség körében (napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató*)

*Az egy főre jutó napi átlagos időfelhasználás percben kifejezve az ún. „A” mutató. Az időmérleg „B” mutatója a tevékenységet ténylegesen végzők arányát jelzi, a „C” mutató pedig az adott tevékenységet végzők átlagos időráfordítása, percben számolva.

A fiziológiailag kötött tevékenységekre fordított idő hosszabb távon viszonylag állandó, hiszen az alvási, étkezési szokások csak lassan alakulnak át, ugyanakkor a munkára és szabadidőre jutó idő egymáshoz viszonyított arányában már két-három évtized távlatában is jelentős a változás. Ez elsősorban a munkaerőpiac átalakulásával függ össze, illetve a háztartással kapcsolatos teendők egyre kevesebb időt vesznek igénybe. Míg az 1970-es évek második felében még az átlagos napi idő 39%-át, több mint 9 és fél órát tették ki a társadalmilag kötött tevékenységek, addig 2010-ben már kevesebb mint 8 órát, azaz egy átlagos nap 32%-át fordította erre a 15–74 éves népesség. Ezzel párhuzamosan a szabadon felhasználható idő nőtt.

Az, hogy kinek mennyi kötelezettsége van, és hogy ezen túl mennyi szabadideje marad, szoros összefüggésben van a társadalmi munkamegosztásban betöltött szereppel. A különböző életszakaszokban, illetve élethelyzetekben más-más elvárásoknak kell megfelelni, ezzel párhuzamosan változik az egyén rendelkezésére álló szabadidő mennyisége is.

A társadalom hagyományosan mást vár el a **férfiaktól, mint a nőktől**. A férfiaknak (még mindig) elsősorban a munka világában kell teljesíteniük, ennek következtében ők jóval több időt fordítanak keresőmunkára, mint a nők. Ezzel szemben viszont – munkahelyi feladataik mellett – döntően a nőkre hárulnak a háztartás és a gyermeknevelés terhei. Ebből következik, hogy a nőknek kevesebb szabadon eltölthető idejük marad.

³ Az összehasonlító adatok a 15–74 éves korcsoportra vonatkoznak.

A 15–74 éves népesség társadalmilag kötött tevékenységekre fordított ideje

Megnevezés	Átlagos napi időráfordítás, „A” mutató (perc)			A nők időráfordítása a férfiak százalékában		
	1986/1987	1999/2000	2009/2010	1986/1987	1999/2000	2009/2010
Társadalmilag kötött tevékenységek	540	478	461	106,9	109,7	111,8
Ebből:						
kereső-termelő tevékenység	280	215	182	65,1	65,3	67,6
háztartási és ház körüli munka	137	128	133	335,5	286,2	234,6
vásárlás, szolgáltatások						
igénybevétele, ügyintézés	20	22	21	171,4	152,9	141,2
gyermekek gondozása, ellátása	20	20	30	280,0	233,3	227,8

A különböző társadalmi rétegek leterheltségét jellemzi az úgynevezett **K/S⁴ mutató**, a társadalmilag kötött, illetve a szabadon végezhető tevékenységekre fordított idő hányadosa. A mutató értéke a 15–74 éves népességre számolva 1986/1987-ben 2,3 volt, 2009/2010-re 1,7-re csökkent. Ez első látásra kedvezőnek tűnik, hiszen úgy értelmezhető, hogy az embereknek megnőtt a szabadidejük. Sajnos azonban emögött ott áll a munkaerő-piaci kereslet mérséklődése, a munkanélküliség megjelenése és tömegessé válása is. 1986/1987-hez képest a K/S mutatóban a legnagyobb visszaesés a 20–29 és az 50–59 éves korosztályoknál következett be, illetve a 40–49 éves korosztályban a nőknél. Ezeknek a társadalmi csoportoknak korukból következően igen nagy arányban kellene aktívan jelen lenniük a munkaerőpiacon, viszont éppen ők azok, akiket a leginkább érint a munkanélküliség.

A K/S mutató alakulása korcsoportok és nemek szerint

Nem	15–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–74	Együtt
	Évesek						
1986/1987							
Férfi	1,4	2,1	2,6	2,6	2,3	1,3	2,1
Nő	1,8	2,9	3,5	3,7	2,6	1,7	2,6
Együtt	1,6	2,5	3,0	3,1	2,5	1,5	2,3
1999/2000							
Férfi	1,1	1,6	2,0	1,8	1,5	0,9	1,5
Nő	1,5	2,1	2,9	2,6	1,9	1,2	1,9
Együtt	1,3	1,8	2,4	2,1	1,7	1,0	1,7
2009/2010							
Férfi	1,3	1,4	2,1	2,0	1,5	0,8	1,5
Nő	1,3	2,0	2,9	2,8	1,9	1,2	2,0
Együtt	1,3	1,7	2,4	2,4	1,7	1,0	1,7

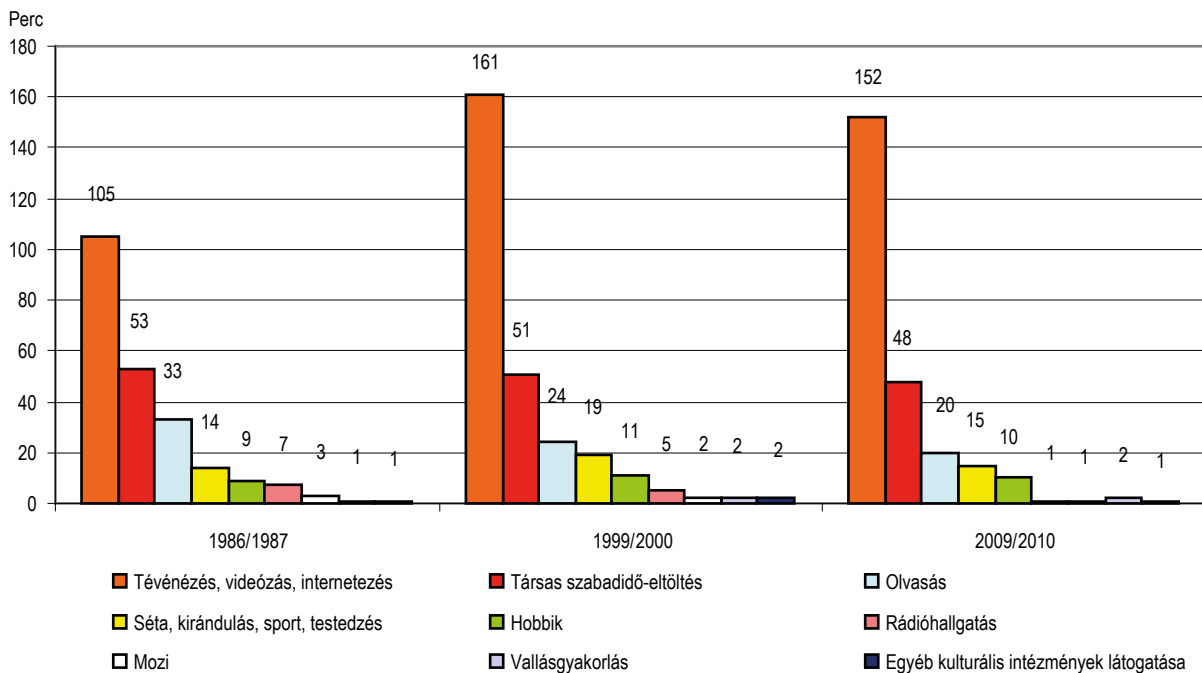
A kulturális tevékenységek a szabadon végzett tevékenységekhez tartoznak. A társadalmilag kötött, a szabadon végzett és a fiziológiailag kötött tevékenységek egymással versengő kategóriák. Nem növelhetjük az egyikre jutó időmennyiséget anélkül, hogy a másik ne csökkenjen. Ugyanígy a szabadidőn belül is választani kell aszerint, hogy inkább az aktív, társas kapcsolódási formákat, vagy a magányosan is végezhető tevékenységeket preferáljuk-e.

⁴ Dr. Boda György–Dr. Falussy Béla: Az egységnyi szabadidőre jutó összmunkaidő és a gazdasági fejlődés Statisztikai Szemle 1984/04.

A 15–74 éves korcsoportba tartozóknak a szabadon végezhető tevékenységekre jutó 2009/2010. évi 266 perc ideje 14 perccel kevesebb volt, mint amit az 1999/2000. évi időmérleg-felvétel jelzett (miközben a fiziológiai szükségletek kielégítésére fordított idő 30 perccel nőtt), 1986/1987-hez képest viszont félórával meghosszabbodott. Kérdés, hogy ebbe az időkeretbe milyen szabadidős formák „fértek bele”, mennyire feleltek meg annak az elvárásnak, hogy a pihenés egyben értelmes időtöltés is legyen, segítse a feltöltődést, az egészség megőrzését, és lehetőséget nyújtson a kultúra iránti igény kielégítésére is.

2. ábra

A 15–74 éves népesség a főbb szabadidős tevékenységekre fordított ideje (napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)

Az utóbbi évtizedekben – beleértve a 2009/2010. évi időmérleg-felvétel adatait is – a legnagyobb időigényű szabadon végezhető tevékenység a televíziózás volt. A 10–84 éves népesség körében még mindig a tévénézés a meghatározó szerep, átlagosan napi 139 perccel. Az egyéb kulturális tevékenységekre szánt idő jelentősen csökkent. A többi szabadidős tevékenységben (társasági élet, sport, kirándulás) nem következett be ennyire jelentős elmozdulás. Mindez arra utal, hogy a tévénézés, de a számítógép-használat is elsősorban az egyéb kulturális elfoglaltságok rovására növelte súlyát, vagyis az emberek ritkábban járnak színházba, moziba, kevesebbet olvasnak, ezek helyett is inkább tévét néznek, vagy – egyre növekvő időráfordítással – interneteznek.

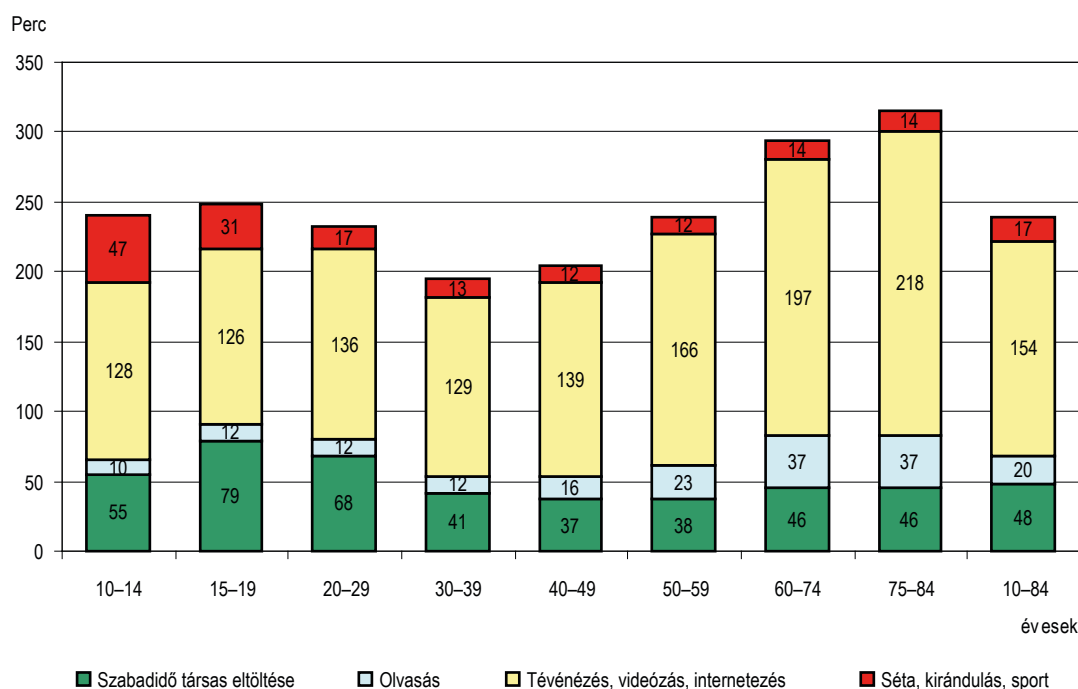
A szabadidős tevékenységeknek nemcsak a hosszát, de a struktúráját is jelentősen befolyásolja az **életkor**. A fiataloknál, ezen belül a még tanulóknál a legkiegyensúlyozottabbak az egyes szabadidős tevékenységek: sokat vannak emberek között, jelentős időt töltenek aktív kapcsolódással, sporttal, testedzéssel, kirándulással, és az átlaghoz hasonlóan viszonylag keveset tévéznek. Emellett az is jellemző rájuk, hogy a hagyományos értelemben vett könyv- és újságolvasás az ő életükben alig van jelen, illetve, hogy olvasási kultúrájuk jórészt az internethez köthető.

A 15–74 éves népesség szabadon végzett tevékenységekre fordított ideje

Tevékenység	2009/2010. évi			
	átlagos napi időráfordítás, perc, „A” mutató	az 1986/1987. évi időráfordítás százalékában		
		férfiak	nők	együtt
Szabadon végzett tevékenységek	266	115,6	116,1	115,7
Ebből:				
tévézés, videózás, internetezés	152	149,5	138,0	144,8
szabadidő társas eltöltése	48	86,2	95,8	90,6
olvasás	20	47,4	72,4	60,0
séta, kirándulás, sport, testedzés	15	100,0	110,0	107,1
hobby jellegű tevékenység, növények, házi kedvencek gondozása	10	180,0	91,7	111,1

3. ábra

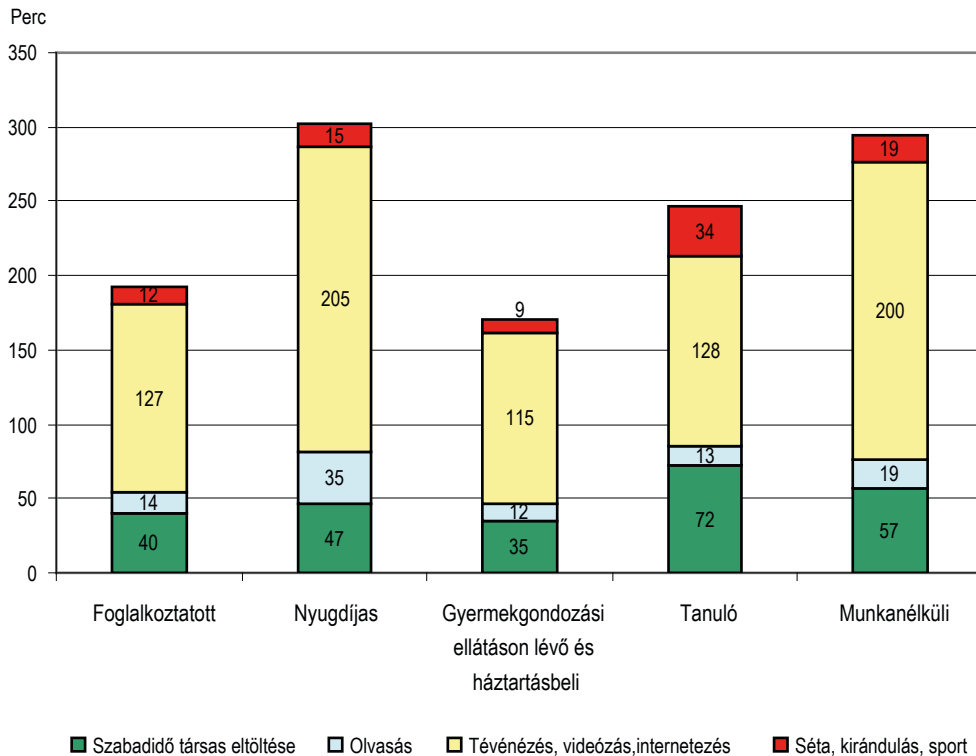
A fontosabb szabadidős tevékenységek korcsoportok szerinti alakulása, 2009/2010 (napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)

Az idősebb, döntően már nyugdíjasokból álló korosztályokra alapvetően az otthoni, társat nem igénylő időöltési formák a jellemzőek. Átlagos napjaik jóval kevésbé mozgalmasan telnek, mint a fiataloké. Napi programjukban kiemelt szerepe van a televíziózásnak, de emellett ők olvasnak a legtöbbet.

A legkevesebb szabadideje az aktív korosztályoknak van, amelyek tagjai jellemzően dolgoznak, gyermeket nevelnek, háztartásukat látják el. Azonban az ő viszonylag rövid szabadidejüket is döntően a televíziózás tölti ki, emellett alig foglalkoznak olvasással, vagy sporttal, kirándulással, testedzéssel.

**A fontosabb szabadidős tevékenységek munkaerő-piaci státus szerinti alakulása,
2009/2010**
(napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)

A televíziózáson túl fennmaradó szabadidejükben a **nők** az olvasást és a társas elfoglaltságot preferálták, a **férfiak** pedig a fizikailag aktívabb formákat, a sportot, kirándulást, testedzést.

A **háztartás típusa** szerint nincsenek jelentős eltérések a rendelkezésre álló szabadidő mennyiségében, az eltöltés módjában azonban már igen. A gyermekes családok felnőtt tagjai lényegesen kevesebbet olvasnak, mint akár az egyszemélyes háztartásban élők, vagy a gyermek nélküli (házaspárok, emellett kevesebbet néznek televíziót, míg az aktív kikapcsolódási formákra (séta, sport, kirándulás) több időt fordítanak.

Jóllehet a szabadidő eltöltésének rendkívül változatos formái vannak, az időmérleg-felvétel naplóvezetésén alapuló adatai közül csak azokról nyerhetünk jól elemezhető képet, melyeket a megfigyeltek nagy arányban vagy napi gyakorisággal végeznek. (Ez részben magyarázza azt is, hogy miért az olvasás és a televíziózás a két, részleteiben is vizsgált kulturális tevékenység-típus.)

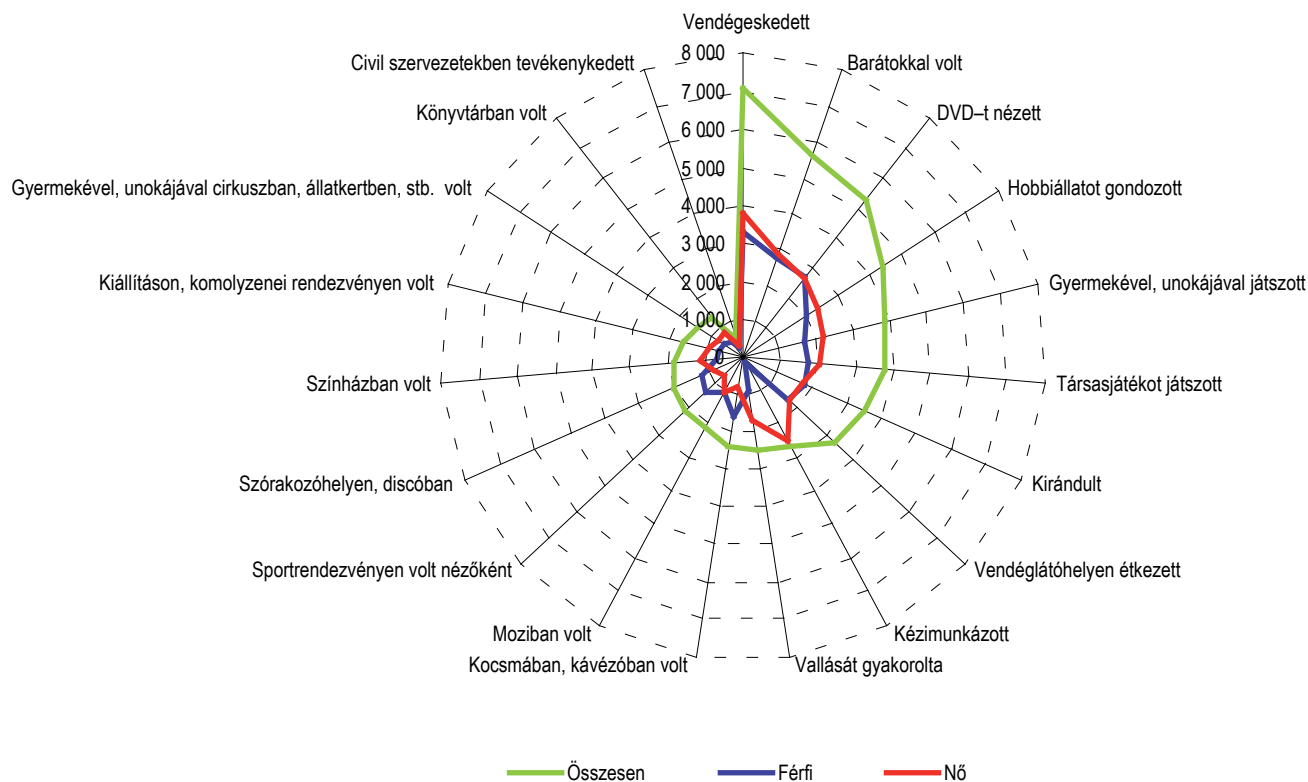
Hogy a lakosság kisebb csoportjaira jellemző, vagy csak ritkán végzett, de fontosnak ítélt tevékenységeiről is rendelkezünk információval, az időmérleg-felvétel személyi kérdőívén hagyományosan szerepel az ún. kiemelt tevékenységek kérdés. Itt csak azt kell megadni, hogy az érintett az adott tevékenységet végezte-e az elmúlt 3 hónapban, vagy ha nem, akkor valamikor az elmúlt év során. A 2009/2010. évi felvételben 32, előre megadott tevékenység volt, köztük értelemszerűen nagy arányban szerepeltek szabadidős tevékenységek is.

A 17–84 éves népesség körében a leggyakoribb szabadidős tevékenység a barátokkal töltött idő és a vendégeskedés, a legritkább a civil szervezetek életében való részvétel, valamint a könyvtárlátogatás volt. A nők a színházba, komolyzenei hangversenyre járást, a könyvtárlátogatást, a kézimunkázást, vagy akár a vallásgyakorlást preferálják, ezzel szemben a férfiak a gyengébbik nemnél nagyobb arányban látogatják a sportrendezvényeket, il-

letve a vendéglátóhelyeket. Filmet DVD-n vagy moziban mindkét nem közel azonos arányban – mintegy 50%-ban – nézett az elmúlt év során, de hasonló arányban jelölték meg a kirándulást is.

5. ábra

Kiemelt tevékenységeket említők száma, nemek szerint, 2009/2010, ezer fő

Iskolai végzettség szerint a középfokú végzettségűek tűntek a legaktívabbnak, ők említettek meg a vizsgálat során minden kiemelt szabadidős tevékenységet a legtöbbször.

III. Kulturális tevékenységek

Az elmúlt évtizedek során növekedett a szabadon felhasználható és ezzel együtt a kultúrálódásra számítható idő is. Az 1980-as évek második felében átlagosan két és fél óra jutott kulturális tevékenységekre, 2010-ben pedig már közel három. Ez megközelítőleg kétharmada a teljes szabadidőnek, ami azonban nem egyformán oszlott meg a különböző társadalmi csoportok között.

A kultúrára szánt idő döntő részét, közel 80%-át televíziózás tölti ki. A második legnépszerűbb időtöltési forma az olvasás, amelynek szerepe és jelentősége folyamatosan csökken, ugyanakkor a technikai lehetőségek bővülésével át is alakul. Mivel e két tevékenység meghatározó a kulturális fogyasztáson belül, a továbbiakban ezek részletes elemzésére kerül sor.

III/1. Tévészés, rádiózás

„A társadalom jelenlegi helyzetét, az interperszonális kapcsolatok válságát jelzi, ahogy az összes szabadidőn belül egyre élesebben különül el a tévészés ideje, az utóbbi időben ennek már döntő hányadát köti le.”

Falussy Béla – Harcsa István⁵

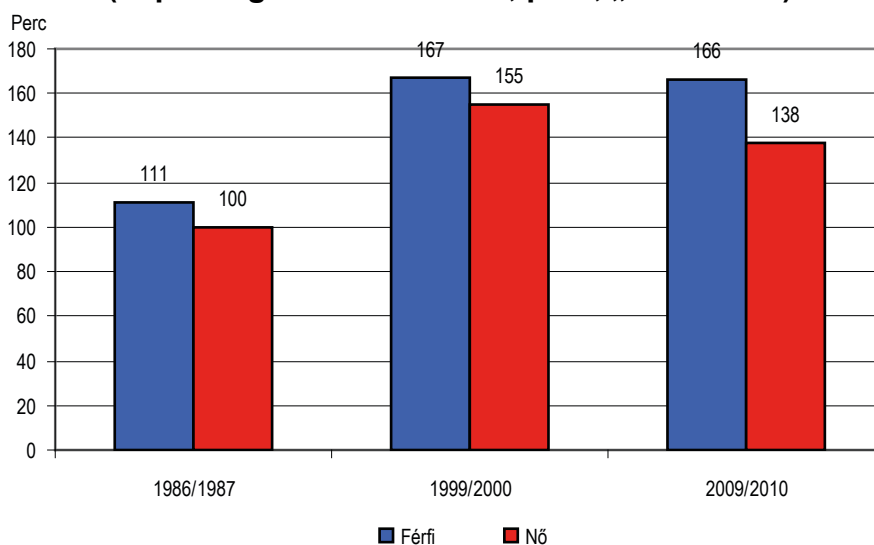
Korunk kultúrája a képernyő kultúrája. A tévékészülékek tömeges elterjedése hamarosan minden más szabadidős tevékenységet háttérbe szorított. Az elmúlt évtizedek technikai fejlődése sok olyan újdonságot hozott, amelyek alkalmasak arra, hogy (legalábbis részben) helyettesítsék a tévészést. A fiatalok életében egyre nagyobb szerepet játszik az internet, ők már kevésbé kötődnek a hagyományos televízióhoz.

A tévészés Magyarországon is a legjellemzőbb kulturális időtöltés. A 2009/2010-es időmérleg-felvétel adatai szerint a megkérdezettek 84%-a („B” mutató) a felvételre kijelölt napon nézett tévét. A fiziológiai szükségleteket kielégítő tevékenységeket (alvás, étkezés, tisztálkodás, öltözködés) leszámítva egyetlen olyan tevékenység sincs, amelyben ennyien vennének részt. Ez azt jelenti, hogy a tévészés napjaink egyik legáltalánosabb emberi tevékenysége, megítélése azonban rendkívül ellentmondásos. A televíziókban látható műsorok tartalma, sokszor létjogosultsága is komoly társadalmi viták tárgya.

A kedvezőbb társadalmi helyzetűek a szabadidős tevékenységek szélesebb kínálatából választhatnak, általában több pénzük van, esetleg több is az idejük, tágabbak a lehetőségeik, tanultabbak, műveltebbek, mások az igényeik. Ennek következményeként többnyire az átlagtól eltérően használják fel a szabadidejüket, így a televíziózás kulturális fogyasztásukban – de egyáltalán a szabadon végezhető tevékenységeik között – kevésbé egyeduralmú. Ugyanakkor egy széles társadalmi rétegnek nincs pénze, ideje szórakozásra, vagy egyszerűen fáradtak más időtöltést választani. Sokaknak a tévé jelenti a közösséget, a társas életet, vagy annak pótlékát. A tévészésre fordított idő mennyisége önmagában is sokat elárul az emberek életmódjáról és ezzel együtt társadalmi helyzetéről.

6. ábra

A 15–74 éves népesség tévészésre, videónézésre, internetezésre fordított ideje (napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)

⁵ Falussy Béla – Harcsa István: Az idő mérlegén (1963-1993) In: Társadalmi Riport, 1996. 80.p.

A televíziózás rétegjellemzői

Mára a televízió gyakorlatilag mindenki számára elérhető. Az időmérleg-felmérés háttéradatai szerint 2009/2010-ben a háztartások 95%-a rendelkezett hagyományos tévével, ez az arány a kisebb településeken még magasabb volt. A nagyobb városokban a hagyományos megoldásokat már elkezdték kiszorítani a modernebb technikai eszközök (LCD és plazmatévé). A már lassan elavult videómagnóval a háztartások több mint fele, DVD-lejátszóval 70%-a rendelkezett. 2009/2010-ben a személyi számítógépek és internet használata tekintetében már sokkal jelentősebb volt a differencia, a nagyobb városokban élők előnye jelentős a kistelepüléseken élőkkel szemben.

4. tábla

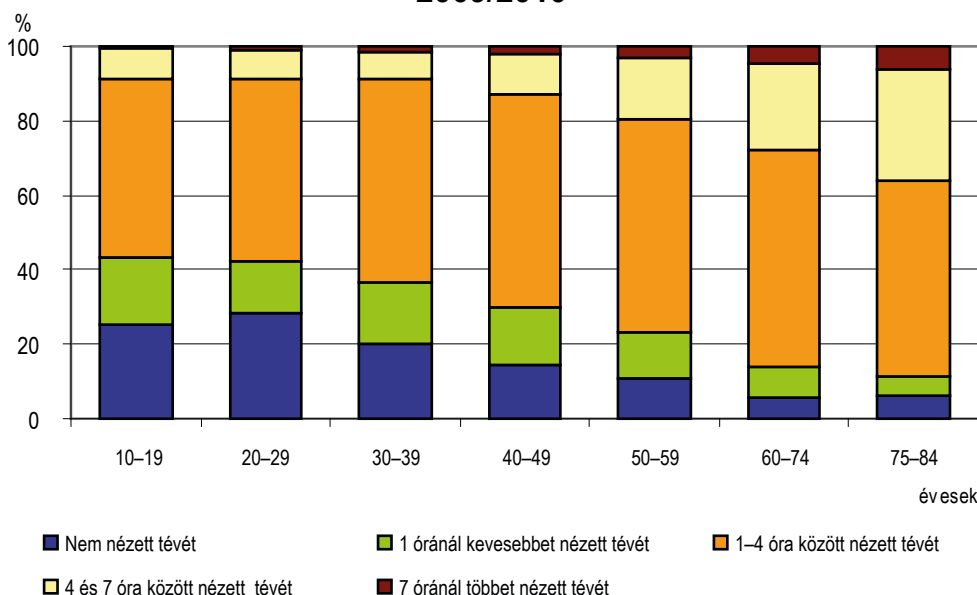
A különböző infokommunikációs eszközökkel ellátott háztartások aránya településtípus szerint, 2009/2010

IKT-eszköz	Budapest	Megyei jogú város	Egyéb város	Község	Összesen
Hagyományos tv	88,2	92,6	96,5	97,8	94,7
LCD, plazma tv	22,0	20,4	16,3	12,6	17,0
Kábeltévé, parabolaantenna	86,8	91,6	83,2	79,4	84,3
Videómagnó	55,7	54,6	57,4	52,6	55,1
DVD-lejátszó	71,0	68,2	70,7	70,2	70,1
Személyi számítógép	74,7	68,6	65,3	59,8	65,9
Internetcsatlakozás	71,0	64,0	59,6	51,8	60,1

Az **életkor** mentén (10-84 éveseknél) folyamatosan emelkedik a televízió képernyője előtt töltött napi idő hossza. 2010-ben a legidősebb korosztály tagjai átlagosan több mint három és fél órát tévéztek, szemben a legfiatalabbak kevesebb mint másfél órájával. A fiatalabb korosztályokba tartozók 25–30%-a egyáltalán nem nézett tévét, a 60 éven felüliek között ez az arány csupán 6%. Azoknak az aránya, akik naponta több mint négy órát tévéztek, a 40 év alatti korosztályokban maximum 10%, a legidősebeknél már megközelítette a 36%-ot. A 75 éven felülieknek több mint 6%-a 7 óránál is több időt töltött a képernyő előtt.

7. ábra

A népesség megoszlása a televíziózás átlagos napi hossza és korcsoportok szerint, 2009/2010*

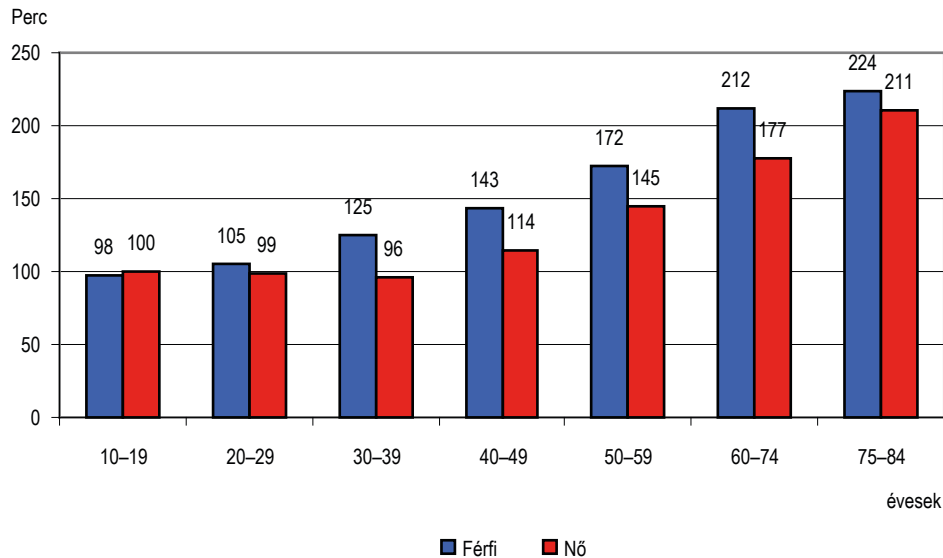

* Az „A” mutató alapján.

A **nők** a korosztályok többségében körülbelül fél órával kevesebb időt tévénéznek, mint a **férfiak**. Kivéve a legfiatalabbakat, akiknél nemek szerint nem tapasztalható számottevő különbség.

8. ábra

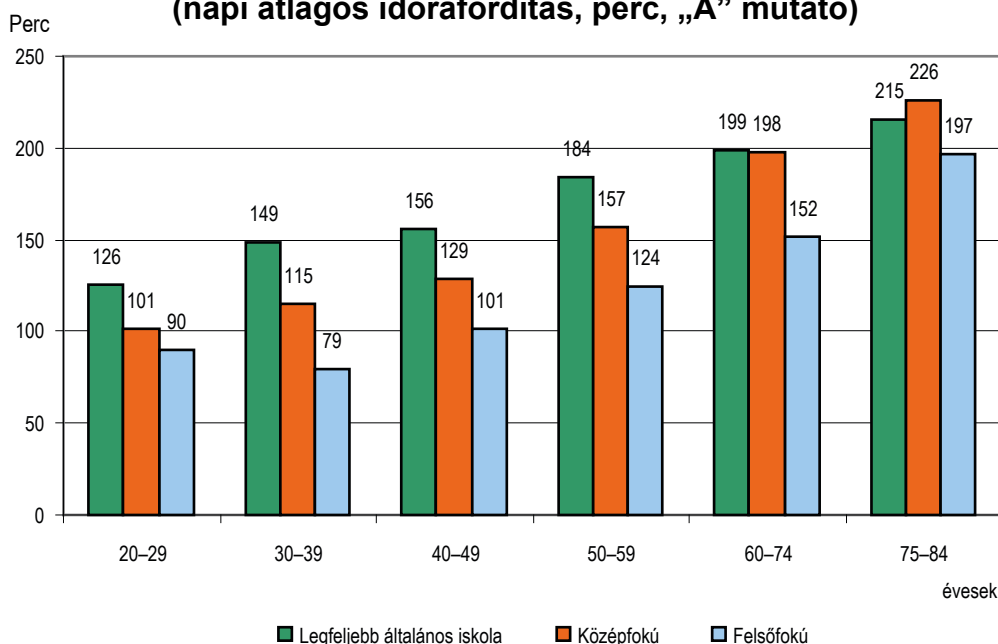
Televízió nézéssel töltött idő hossza nemek és korcsoportok szerint, 2009/2010 (napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)

Az **iskolai végzettség** nagymértékben befolyásolja az emberek tévénézési szokásait, hiszen az iskolázottság meghatározza a társadalmi státust, azt, hogy ki milyen anyagi lehetőségekkel és mennyi szabadidővel rendelkezik, és azt is, hogy milyenek a kulturálódási igényei. Különösen a felsőfokú végzettségnek van jelentős hatása a tévénézési szokásokra. Míg a legfeljebb csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők 86%-a ült a képernyő előtt a felvételre kijelölt napon, addig a diplomásoknak 77%-a. A legalacsonyabb iskolai végzettségűek átlagosan két és fél órát nézték a televíziót, ez közel háromnegyed órányival volt több, mint a legiskolázottabbakra jellemző érték.

9. ábra

Televízió nézéssel töltött idő hossza iskolai végzettség és korcsoport szerint, 2009/2010 (napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)

A **gazdasági aktivitási** kategória is meghatározza a televíziózásra szánt időt. A legutóbbi időmérleg-felvétel tanúsága szerint Magyarországon a legkevesebbet (96 percet) a nappali tagozatos tanulók ültek a képernyő előtt. Azok, akik még tanulnak, az átlagosnál kevésbé voltak elfoglaltak, de szabadidejük többfelé osztdott, s ők tévéztek a legkisebb arányban (72%) az adott napon. Az otthon lévő (gyermekgondozási ellátást igénybe vevő, illetve háztartásbeli) nők napi 105 percet szántak erre a tevékenységre, még úgy is, hogy ők fordítottak legtöbb időt a társadalmilag kötött tevékenységekre. A foglalkoztatottak 81%-a nézett tévét, átlagosan kevesebb mint két óra időtartammal. A legnagyobb arányban a nyugdíjasok (94%) és munkanélküliek (90%) néztek napi gyakorisággal tévét, napi átlagban mintegy 3 óra hosszat.

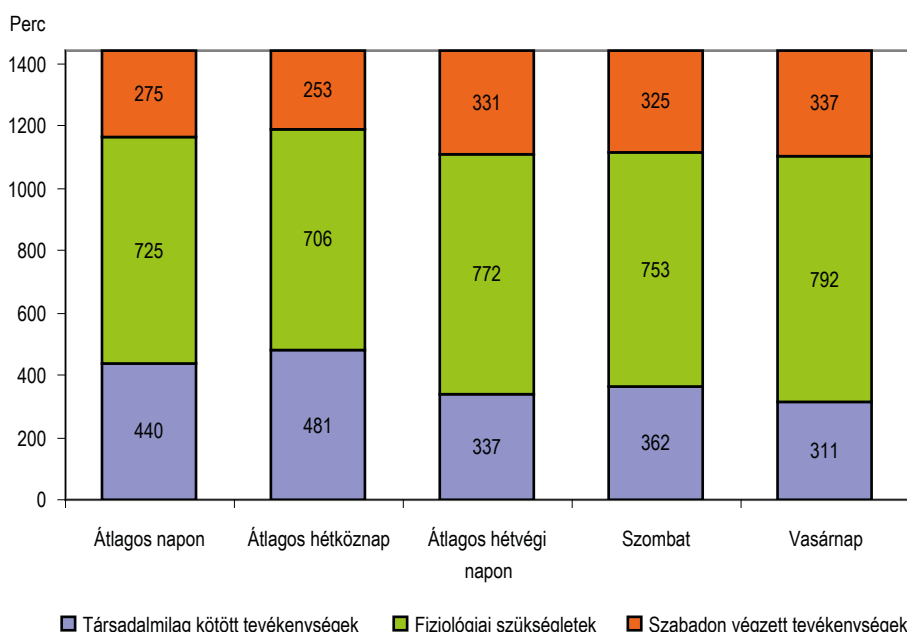
Településtípusok szerint vizsgálva is jelentősek a különbségek. A városokban és falvakban lakók nagyjából 85%-a nézett tévét, ugyanakkor a fővárosban lakóknak csak 77%-a tévézett átlagosan alig több mint két órát. Ez utóbbi negyedórával kevesebb volt az országos átlagnál. Legtöbbet a megyei jogú városokban lakók ültek a képernyő előtt, 7 perccel tovább, mint az országos átlag.

Mikor nézünk tévét?

Hétfévente összességében kevesebb időt kell szánni a társadalmilag kötött tevékenységekre: mindössze a napi idő 23%-át, míg ez egy átlagos hétköznapon az összes idő 33%-át veszi igénybe. A megmaradt időből a kisebb rész fiziológiai szükségletekre fordítódik, például többet alszunk, de 2009/2010-ben egy hétfévi napon csaknem 80 perccel több idő jutott a szabadon végezhető tevékenységekre, mint egy átlagos hétköznapon.

10. ábra

A különböző tevékenység típusokra fordított idő hossza hétköznap, illetve hétféven, 2009/2010 (napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)

2009/2010-ben a napi átlagban 139 percet elérő televízió nézés ideje a hétköznapokon ennél 8 perccel rövidebb, a hétfévi napokon viszont 20 perccel több volt. A hétköznapokon a teljes szabadidő 52, szombatonként viszont csak a 47%-át tölti ki a tévé nézés.

A férfiak a hét mindegyik napján többet ültek a tévé előtt, mint a nők. A foglalkoztatottak és a kisgyereket nevelő nők a hét minden napján kevesebbet tévéztek az átlagosnál, beleértve ebbe a hétfévet is. Ezzel szemben a nyugdíjasok hétköznaponként másfélszer annyi időt, hétfévenként pedig 30–40%-kal többet töltöttek a televízió előtt, mint az átlag.

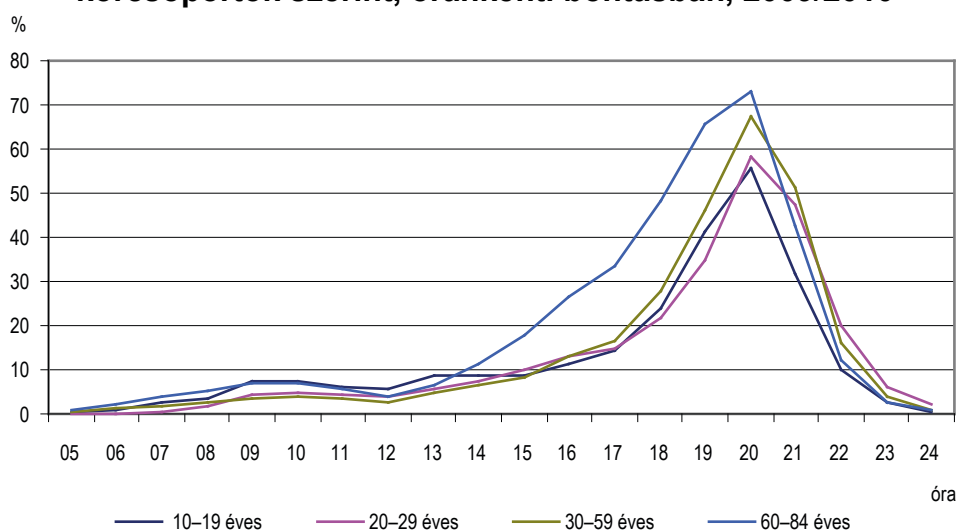
**A televíziózásra fordított idő alakulása a hét különböző napjain,
az egyes társadalmi csoportokban**

	Átlagos nap	Átlagos hétköznap	Átlagos hétvégi nap	Átlagos szombat	Átlagos vasárnap
Tévénézésre fordított napi átlagos idő, perc					
Összesen	139	131	159	151	166
A tévénézésre fordított idő a teljes népességre jellemzőhöz viszonyítva, %					
Nem					
Férfi	105,0	105,3	105,0	105,3	105,4
Nő	95,0	94,7	95,0	96,0	95,2
Gazdasági aktivitás					
Foglalkoztatott	80,6	77,1	86,8	83,4	90,4
Munkanélküli	123,0	129,0	111,3	104,0	118,7
Nyugdíjas	143,9	148,9	134,0	139,7	128,9
Gyes, gyed., htb.	65,5	65,6	67,9	59,6	75,3
Tanuló	69,1	68,7	70,4	77,5	65,7
Lakóhely településének típusa					
Budapest	89,9	87,8	94,3	92,1	97,0
Megyei jogú város	105,0	106,9	102,5	105,3	100,6
Egyéb város	100,7	98,5	104,4	106,0	103,6
Község	101,4	103,8	96,2	96,0	97,6

Az emberek többségének a délutáni, esti órákra esik a szabadideje, ilyenkor van lehetőségük arra is, hogy tévét nézzenek. Míg 15 óráig még folyamatosan alacsony a televíziózók aránya, ettől kezdve gyorsan emelkedik. 19 és 21 óra között körülbelül a népesség fele a tévé előtt ül, 20 óra körül – a csúcsidejében – pedig már a megkérdezettek 67%-a („B” mutató). A délelőtti időszakban a tizenévesek, illetve a 60 éven felüliek, a délutáni, kora esti órákban inkább az idősebbek, 21 órától viszont a középgenerációk nézték az átlagosnál nagyobb arányban a tévét.

11. ábra

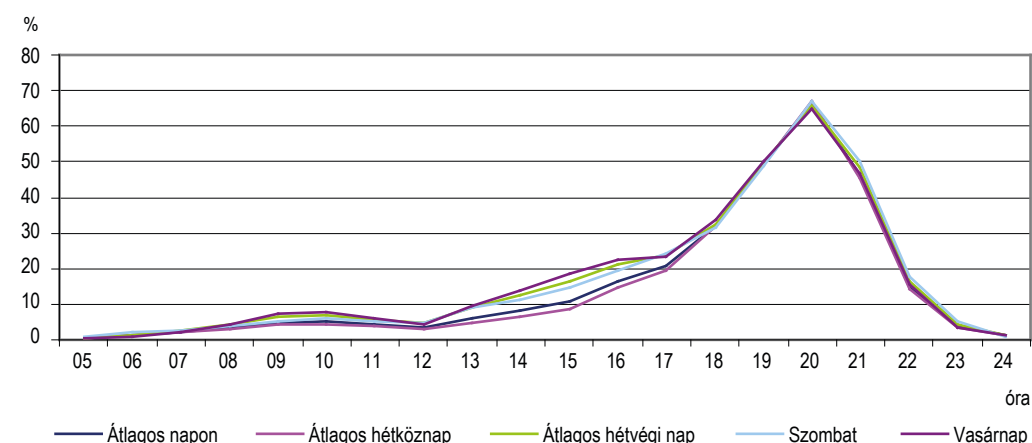
**A tévénézők aránya a napon belül,
korcsoportok szerint, óránkénti bontásban, 2009/2010***

* A „B” mutató alapján.

A délutáni televíziózás leginkább a vasárnapra, a késő esti, illetve éjszakába nyúló tévénézés leginkább a szombatokra volt jellemző.

A tévénézők aránya a napon belül, hétköznap, illetve hétvégén, óránkénti bontásban, 2009/2010*

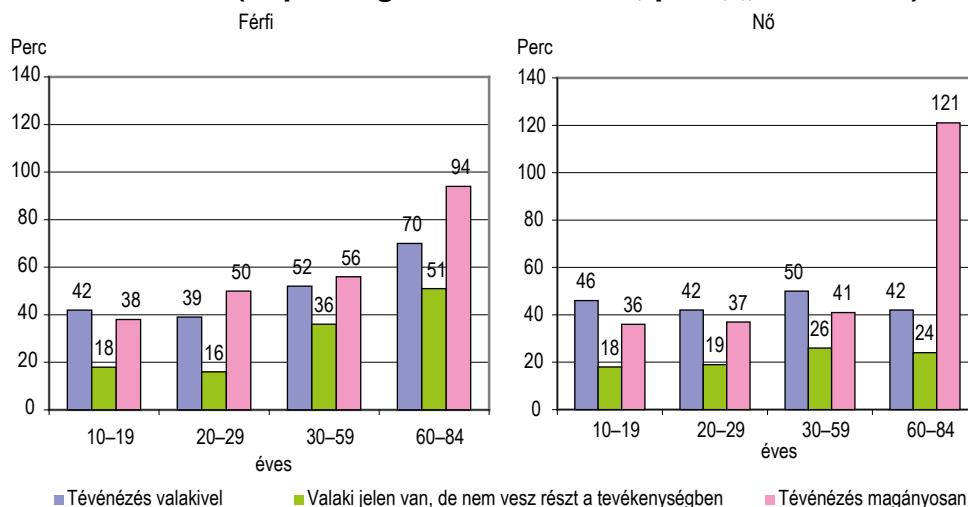
* A „B” mutató alapján.

Napjainkban a televízió nagyon sok esetben afféle „háttérzaj” szerepét tölti be, sokan szinte egész nap bekapcsolva hagyják a készüléküket, de csak ritkán szentelik teljes figyelmüket a műsoroknak. Az időmérleg-felmérés számba vette az ilyen másodlagos tevékenységeket⁶ is. A naplók tanúsága szerint az összes tévészésre szánt időnek 15%-a volt melléktevékenység. Általában azok hajlamosabbak többet háttértévézni, akiknek kevés idejük van arra, hogy teljesen a műsorokra figyeljenek.

A tévészés lehet a családi vagy társasági élet egyik formája, ugyanakkor lehet teljesen magányos időtöltés is, ilyenkor éppen a magány miatt fordulunk ehhez a szórakozási formához. Az okok persze sokszínűek, de a kialakult mintázatok jellemzőek. A 2009/2010. évi időmérleg tanúsága szerint az összes tévészésre szánt idő 35%-a volt társasági, 44%-ában magányos tevékenység. A fiatalabb korosztályok gyakrabban néznek közösen tévét, a 20 év alattiaknál ez az arány elérte a 44%-ot, és még a középnemzedékeknél is 40% körül alakult. A 60 éven felüliek esetében – akik között a kor előrehaladtával növekszik az egyedül élők száma – a tévészésre fordított idő csupán 27%-a közös tevékenységként, 57%-a (ami átlagosan napi 2 órát jelentett) magányosan történt. A fiatalok esetében a társasági tévénézés a nőkre inkább jellemző, mint a férfiakra.

13. ábra

Tévénézésre fordított idő megoszlása a részvétel típusa, nem és korcsoport szerint, 2009/2010 (napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)

⁶ Az egyéb tevékenységeknél azonban figyelembe kell venni, hogy nagyon sok olyan melléktevékenység van (például a beszélgetés vagy étkezés), amelyek a kérdezett számára fontosabbak voltak, mint a háttértévézés, ráadásul a naplókban egy időpontban csak egy melléktevékenységet lehetett megjelölni, ezért inkább ezeket rögzítették.

2009/2010-ben a film- és szórakoztató csatornák voltak a legnépszerűbbek, az átlagos nap 139 perces tévénézés több mint fele ezekre jutott, az arány a nőknél elérte az 58%-ot. Az iskolai végzettség növekedésével csökkent ezeknek a csatornáknak a nézettsége. A legfeljebb csak általános iskolát végzettek egy átlagos napon másfél órát nézték ezeket az adókat, ez teljes tévénézési idejüknek közel 60%-át tette ki, a felsőfokú végzettségűek viszont csak kevesebb mint 50 percig nézték (44%). A film- és szórakoztató csatornákon belül kiemelt szerepe volt a két nagy, országos földi sugárzású kereskedelmi adónak (RTL Klub, TV2), a kategórián belül a nézettségük 87%. 2009/2010-ben egy átlagos napon több mint egy órát nézték a megkérdezettek ezt a két csatornát, ami a teljes tévénézési időnek 46%-a volt.

A közszolgálati és köztvékek nézettsége egy átlagos napon 23 perc volt (17%). Ezeket a csatornákat elsősorban az idősebbek és a magasabban képzettek kedvelik.

Az egyéb csatornák nézettsége jóval elmarad ettől a két kategóriától, a hír-, ismeretterjesztő és sportműsorokra az összes tévénézési idő 3,6–3,6%-a jutott. A férfiaknál a sportcsatornák a népszerűek (7%), a nők esetében viszont ezek az 1%-ot sem érték el. Idegen nyelvű csatornákat a megkérdezettek napi átlagban 3 percet nézték.

6. tábla

**A televíziózásra fordított idő alakulása nem, korcsoport
és a csatorna típusa szerint, 2009/2010
(Napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)**

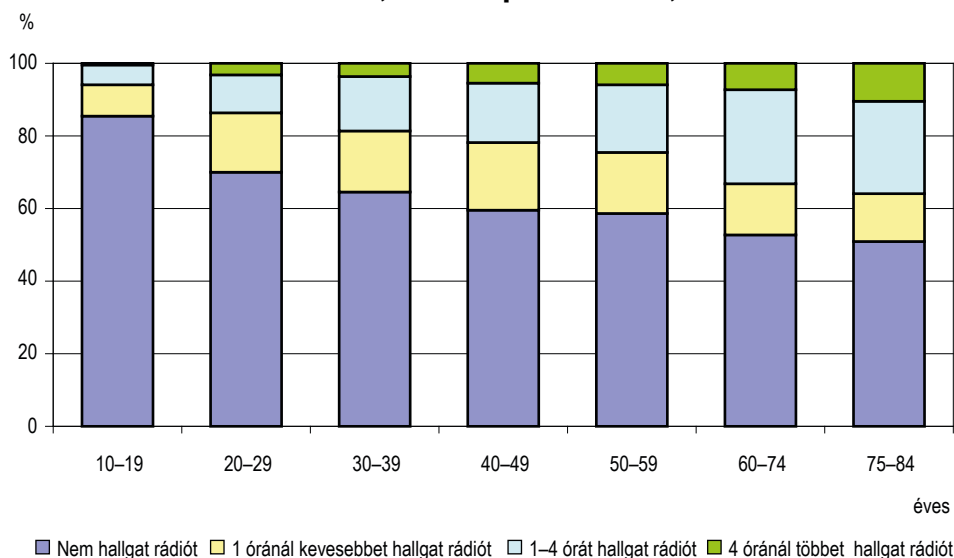
Csatornatípus	10–19	20–29	30–59	60–84	Összesen
	évesek				
Férfi					
Közszolgálati, közműsor	4	8	23	49	23
Film- és szórakoztató csatorna	52	59	72	90	71
Zenecsatorna	1	1	0	0	0
Hírcsatornák	1	1	5	13	5
Ismeretterjesztő csatornák	6	8	7	8	7
Sportcsatornák	5	9	9	17	10
Gyermek-/animációs csatornák	7	0	1	0	1
Külföldi/idegen nyelvű csatornák	2	3	4	4	4
Egyéb, besorolhatatlan	21	16	24	35	24
Összesen	99	105	145	216	145
Nő					
Közszolgálati, közműsor	8	9	16	44	22
Film- és szórakoztató csatorna	58	66	74	98	77
Zenecsatorna	4	1	0	0	1
Hírcsatornák	0	1	4	9	5
Ismeretterjesztő csatornák	3	3	2	3	3
Sportcsatornák	0	1	1	1	1
Gyermek-/animációs csatornák	9	1	1	0	2
Külföldi/idegen nyelvű csatornák	2	3	2	4	3
Egyéb, besorolhatatlan	16	16	17	27	20
Összesen	100	101	117	186	134
Együtt					
Közszolgálati, közműsor	6	9	20	46	23
Film- és szórakoztató csatorna	55	62	73	95	74
Zenecsatorna	3	1	0	0	1
Hírcsatornák	0	1	4	11	5
Ismeretterjesztő csatornák	5	5	4	5	5
Sportcsatornák	3	5	5	7	5
Gyermek-/animációs csatornák	8	1	1	0	2
Külföldi/idegen nyelvű csatornák	2	3	3	4	3
Egyéb, besorolhatatlan	18	16	21	30	21
Összesen	100	103	131	198	139

A rádiózási szokások jelentősen átalakultak. Egyre kevesebben szentelik teljesen egy adott időpontban valamilyen műsornak a figyelmüket, a rádió ma inkább a háttérben szól. Az 1980-as évek közepén a 15–74 éves népesség körében rádióhallgatásra még napi 7 perc jutott, ezen belül a férfiak 9, a nők 4 percet hallgattak fő tevékenységként rádiót. 2009/2010-ben egy átlagos napon ez már csak 1 perc volt, viszont melléktevékenységként a rádióhallgatás még mindig napi 44 percet jelentett.

A 10–84 évesek 37%-a hallgatott rádiót (fő- vagy melléktevékenységként, „B” mutató) az adott napon, a 10–19 évesek 15%-a, a 60 éven felülieknek pedig már megközelítőleg 50%-a. A rádiót hallgatók 45%-a 1 és 4 óra közötti időtartamban hallgatta az adásokat, a 60 éven felülieknél több mint fele rádiózott napi 1–4 órát, az ennél hosszabb időt rádiót hallgatók aránya is a legidősebbek esetében a legnagyobb.

14. ábra

A fő- és melléktevékenységként rádióhallgatásra szánt idő hossza, korcsoportonként, 2009/2010*

* Az „A” mutató alapján.

A hallgatók körében továbbra is népszerűek voltak a közszolgálati adók, az összes rádiózásra fordított időnek 40%-ában napi 18 percen ezeknek a műsorait hallgatták. A kereskedelmi adókra 16, a leginkább helyi adókat jelentő közműsor szolgáltatókra 5 perc jutott.

A fiatalok körében a kereskedelmi, illetve a helyi adók voltak népszerűek. A 20 év alattiak 45%-ban, a 20 és 29 év közöttiek 63%-ban kereskedelmi adót hallgattak. Az idősebb nemzedék számára továbbra is a közszolgálati műsorszolgáltatók fontosak, a 60 éven felüliek az összes rádiózásra szánt idejük több mint kétharmadában ezeket hallgatták.

III/2. Olvasás, könyv- és újságkiadás

„Igyekszem meggyőzni a hallgatóságomat arról, hogy az olvasás nem egy dologra való. Ha gyönyörködni akarok, mondjuk, Reviczky vagy Verlaine vigaszát keresem, és máshova nyúlok a könyvespolcon, ha rendben akarom tartani a Trabantomat. De megfelelő szakkönyv nélkül az sem megy!

A legtöbb igényes ember lelkében él valamiféle kíváncsiság. Mindenekelőtt saját lelkére, múltjára, de rögtön azután a szomszédjára kíváncsi. Azt szoktam mondani, hogy a könyv olyan áramforrás, ami hol kikapcsol, hol bekapcsol – mármint bennünket a valóságba.”⁷

Hegedűs Géza

Annak ellenére, hogy a kutatók, a téma szakértői, az olvasáspszichológusok számára nem kérdéses hogy az olvasás nem csak szabadidő-eltöltés, hanem a tanulás és a munka világában való boldogulás fontos összetevője és feltétele, Magyarország lakosságának egy igen jelentős része gyakorlatilag sosem vesz a kezébe könyvet.⁸ Ugyanezt igazolják az időmérleg-felvétel eredményei is. Míg 1986/87-ben még minden második megkérdezett olvasott a megkeresés előtti napon, addig 2009/2010-re ez csak minden negyedik emberre igaz. Aki ellenben ténylegesen olvas, az 9 perccel több időt töltött ezzel, mint az 1980-as években: naponta átlagosan 76 percet; a csak könyvet olvasóknál ez az idő 97 perc volt („C” mutató). Megállapítható tehát, hogy akik ténylegesen olvastak, azok egyre intenzívebben tették azt.

A lakosság olvasással töltött átlagos ideje 1986/87-hez képest 2009/2010-re (miközben az időmérleg-felvétel kérdései között az egyre népszerűbb internetezést is akkor az olvasáshoz sorolták) a szabadidő jelentős emelkedése ellenére is átlagosan napi 13 perccel rövidült.

Az időmérleg kérdőívbe 2009-ben már beépült az elektronikus és internetes formában történő olvasás is a hagyományos papír alapú mellett, illetve az internetes olvasás egyértelműen elkülöníthetővé vált az egyéb célú internethasználatról (letöltés, közösségi oldalak látogatása stb.).

A három utolsó időmérleg-felvétel adatai szerint a könyvolvasással töltött idő két évtized alatt 40%-kal (5 perccel) csökkent, bár az utóbbi tíz évben ennek üteme mérséklődik. 2009/2010-ben átlagosan csak 20 perc volt a lakosság összes olvasással eltöltött ideje. A könyvolvasásé 2 perccel csökkent a tíz évvel ezelőttihez, és 5 perccel a 20 évvel korábbihoz viszonyítva, így 2009/2010-ben az egész naphoz még 10 perc sem jutott erre a tevékenységre.

A vizsgálat napján 1999/2000-ig a **férfiak a nőknél** átlagosan több időt töltöttek ezzel a tevékenységgel, az utolsó felvétel idején azonban ez megfordult, és a nők már kevesse (3 perccel) ugyan, de többet olvastak, mint a férfiak, ezen belül a könyvolvasásra fordított idejük a férfiakra jellemzőnek kétszerese lett. Ennek ellenére összességében a nők e tevékenységgel töltött ideje is az elmúlt több mint két évtizedben 8 perccel csökkent.

⁷ Igényes mesemondó – Hegedűs Gézával az olvasás változatlan gyönyörűségéről. In: Európai Kulturális Füzetek. 20–21. szám. Budapest. Új Világ Kiadó, 2006

⁸ Részlet a Családi olvasás éve számára készült, 2010. évi, az Országos Széchényi Könyvtár megbízásából készült ezerfős, országosan reprezentatív felmérés eredményeiből (kézirat).

A 15–74 éves népesség olvasásra fordított ideje nem és korcsoport szerint

Korcsoport	Olvasásra			Ebből: könyvolvasásra		
	fordított átlagos napi idő, „A” mutató, perc					
	1986/1987	1999/2000	2009/2010	1986/1987	1999/2000	2009/2010
Férfi						
15–19	37	17	6	20	9	2
20–29	31	19	9	12	8	3
30–39	34	21	10	10	6	3
40–49	36	27	15	10	7	4
50–59	40	33	24	10	9	6
60–74	50	45	39	12	12	11
Összesen	38	27	18	12	8	5
Nő						
15–19	36	21	20	22	13	9
20–29	28	18	14	14	10	9
30–39	24	16	14	10	8	7
40–49	22	20	16	8	9	8
50–59	28	24	23	10	11	9
60–74	36	28	36	13	12	15
Összesen	29	21	21	12	10	10
Együtt						
15–19	37	19	12	21	11	5
20–29	30	18	12	13	9	6
30–39	29	19	12	10	7	5
40–49	29	23	16	9	8	6
50–59	33	28	23	10	10	8
60–74	42	35	37	12	12	13
Összesen	33	24	20	12	9	7

A 15–74 éves népesség olvasásra fordított ideje legmagasabb iskolai végzettség szerint

Iskolai végzettség	Olvasásra			Ebből: könyvolvasásra		
	fordított átlagos napi idő, „A” mutató, perc					
	1986/1987	1999/2000	2009/2010	1986/1987	1999/2000	2009/2010
8 általános vagy kevesebb	29	19	14	9	6	4
Szakmunkásképző, szakiskola	30	20	16	10	5	4
Középfokú	39	26	20	17	12	9
Felsőfokú	52	42	33	23	22	16
Összesen	33	24	20	12	9	7

Mindhárom felvétel adatai szerint a legtöbbet a felsőfokú végzettségűek olvastak, az ő olvasásra fordított idejük az átlag mintegy másfélszerese, a könyveknél közel kétszerese volt, viszont az egyéb szabadidős elfoglaltságok esetükben alulreprezentáltak voltak. A középfokú végzettségűek közül az érettségivel rendelkezők az átlagosnak megfelelő időt töltötték olvasással, a szakmunkások és a nyolc általános vagy annál alacsonyabb végzettségűek 4–6 perccel kevesebbet, így esetükben az olvasásra fordított idő 2009/2010-ben a negyedórát sem érte el.

A 15–74 éves népesség olvasásra fordított ideje aktivitási kategória szerint

Gazdasági aktivitás	Olvasásra			Ebből: könyvolvasásra		
	fordított átlagos napi idő, „A” mutató, perc					
	1986/1987	1999/2000	2009/2010	1986/1987	1999/2000	2009/2010
Foglalkoztatott	30	21	14	11	8	5
Nyugdíjas	45	33	34	14	11	12
Tanuló	38	21	14	23	13	7
Munkanélküli	..	21	19	..	8	9
Gyes, gyed és háztartásbeli	24	12	12	8	4	6
Összesen	33	24	20	12	9	7

A nyugdíjasok leginkább kedvelt tevékenysége a tévzés mellett az olvasás, ami a kiemelkedő mennyiségű szabadidejükkel magyarázható. A korábbi felvételekhez képest a tanulók olvasással töltött ideje csökkent leginkább, az utolsó felvételkor már a 15 percet sem érte el.

A legtöbbit az egyszemélyes háztartásban élők olvastak (96 perc/nap, „C” mutató), ez összefügg azzal, hogy körükben magas a nyugdíjasok aránya, míg a legkevesebb időt erre a tevékenységre a gyermekes háztartásokban élők fordítottak, hozzávetőlegesen egy órát.

A 15–74 éves népesség olvasásra fordított ideje a lakóhely településtípusa szerint

Településtípus	Olvasásra			Ebből: könyvolvasásra		
	fordított átlagos napi idő, „A” mutató, perc					
	1986/1987	1999/2000	2009/2010	1986/1987	1999/2000	2009/2010
Budapest	42	35	25	20	20	11
Megyeszékhely	38	28	27	13	10	10
Egyéb város	33	20	18	11	6	7
Község	27	19	14	8	5	4
Összesen	33	24	20	12	9	7

A magasabb iskolai végzettségűek, a települési hierarchia magasabb szintjén lévő településeken élők és a frekvenciátalabb lakóövezetek lakói kedvezőbb helyzetben vannak a kulturális javakhoz való hozzáférés tekintetében.

A „városiak” megtartották az elsőbbségüket mindhárom felvétel idején, viszont az utolsó vizsgálatkor a megyeszékhelyek lakói átvették a budapestiek korábbi vezető helyét. A fővárosiak 1986/87-ben 42 percet, 2009/2010-ben már csak 25 percet olvastak, utóbbi 2 perccel elmaradt a megyeszékhelyekre jellemzőtől.

A **lakóövezeti** jelleg szerint az átlagnál több időt töltöttek olvasással a lakóparkok, városias villanegyedek lakói, a családi házas, falusias környezetben élők pedig kevesebbet. Nekik a ház körüli teendők miatt eleve kevesebb idejük jut a lakásban, négy fal között végzett szabadidős tevékenységekre.

Az időmérleg-felvétel megkülönbözteti a **fő- és melléktevékenységet**. A válaszadók 2009/2010-ben átlagosan napi 6 percnyi időben melléktevékenységként említették az olvasást. A pihenés, a kávézás, a reggelizés, a WC-használat és a munkahelyre történő utazás közbeni olvasás a legjellemzőbb. A férfiak kicsivel többször olvasnak melléktevékenységként, általában újságot, és minél idősebb valaki, annál jellemzőbb ez a tevékenységfajta. Az átlagos napi 20 percnyi főtevékenységként töltött olvasási időből 7 perc jutott a könyvolvasásra és majdnem kétszer annyi idő (13 percet) az újságolvasásra.

**A 10–84 éves népesség olvasásra fordított ideje korcsoportok és típus szerint,
2009/2010
(Napi átlagos időráfordítás, perc, „A” mutató)**

Megnevezés	10–84 együtt	10–14	15–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–74	75–84
		évesek							
Olvasás főtevékenységként	20	10	12	12	12	16	23	37	37
ebből:									
könyvolvasás	7	8	5	6	5	6	8	7	7
újságolvasás	13	2	7	6	7	10	15	24	30
Olvasás melléktevékenységként	6	1	2	3	5	5	8	9	9
Olvasás összesen	26	11	15	15	17	21	31	46	46

Olvasmányaink

A rendszerváltást követően a könyvtári szolgáltatóhelyek száma csökkent: 1989-ben 12 000 közművelődési, szak és iskolai-könyvtári szolgáltatóhely működött, egyharmada – szám szerint közel négyezer – munkahelyi közművelődési könyvtár volt. 2010-re az országban már csak 7700 könyvtár működött, ennek mintegy fele iskolai könyvtár. A legnagyobb számban a munkahelyi, szakszervezeti könyvtárak, valamint a kistelepülések könyvtárai szüntették be működésüket.

Az időmérleg-felvétel során a megkérdezetteknek kevesebb mint 17%-a („B” mutató) nyilatkozott úgy, hogy az elmúlt 12 hónapban látogatója volt könyvtárnak. A látogatók nagyobb hányada nő, és döntő többségük az elmúlt három hónapban is volt könyvtárban.

12. tábla

**A 17–84 éves népesség megoszlása az elmúlt évi
könyvtárhasználat* szerint, nemenként, 2009/2010**

Használt-e könyvtárat?	(%)		
	Férfi	Nő	Együtt
Az utóbbi egy évben nem	87,1	80,4	83,5
Egy éven belül igen	12,9	19,6	16,5
ebből az elmúlt 3 hónapban	9,1	15,8	12,6
ebből az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	3,8	3,8	3,9
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0

*Ott olvasott vagy/és kölcsönzött.

A kedvezőtlen folyamatok ellenére a beiratkozott könyvtári tagok, a kölcsönzések és a kölcsönzők számában nem volt jelentős visszaesés. 2011-ben több mint 2,3 millió regisztrált könyvtárhasználót tartottak nyilván, vagyis minden negyedik lakos valamilyen könyvtár beiratkozott olvasója volt. Egy könyvtárhasználó átlagban havonta kölcsönözött könyvet.

A legkedveltebb olvasmányok szerzőinek listáján 2000 és 2010-ben is vannak olyanok, akiknek a primátusa évek óta nem kérdőjelezhető meg. A magyar szerzők közül Lőrincz L. László és Jókai Mór, a külföldiek közül Danielle Steel hosszú ideje előkelő helyen áll az **olvasottsági** listákon. A szerzői névsor alapján egyértelmű a divatos bestseller írók elsőbbsége. Az olvasmányok a mindenkori divat mutatói is, ez 2000-ben inkább a romantikus, illetve szerelmes regények (lásd Evelyn Marsh, Vavyan Fable, Wilbur Smith), 2010-ben pedig a vámpírhistóriák és misztikus történetek (Stephanie Meyer, Rowling J.K.) iránti érdeklődésben nyilvánult meg. 2010-re jelentősen megnőtt az átlagemberek számára íródott, pszichológiáról, lélekgyógy-

ászatról szóló könyvek kedvelőinek száma. Az olvasással töltött idő csökkenése és a divat-irányzatok ellenére is a klasszikus szépirodalom több jeles képviselője (Szabó Magda, Gárdonyi Géza, Robert Merle) továbbra is nagy népszerűségnek örvend.

Arra a kérdésre, hogy milyen típusú könyvet olvasnak éppen, az időmérleg-felvételben megkérdezettek összesen 800 körüli szerzőt említettek, legnagyobb részben szépirodalmi, emellett a férfiak kicsivel több szórakoztató és hozzávetőlegesen annyi ismeretterjesztő irodalmi művet, mint a nők.

13. tábla

A 10 legnépszerűbb magyar és külföldi szerző*

Magyar szerző		Külföldi szerző	
1999/2000	2009/2010	1999/2000	2009/2010
1 Lőrincz L. László	1 Lőrincz L. László	1 Steel, Danielle	1 Biblia
2 Jókai Mór	2 Müller Péter	2 Christie, Agatha	2 Steel, Danielle
3 Fable, Vavyan (Molnár Éva)	3 Wass Albert	3 King, Stephen	3 Brown, Dan
4 Rejtő Jenő	4 Jókai Mór	4 Cook, Robin	4 Coelho, Paulo
5 Passuth László	5 Csernus Imre	5 Follett, Ken	5 Meyer, Stephanie
6 Marsh, Evelyn (Mocsári Erika)	6 Márai Sándor	6 Biblia	6 Christie, Agatha
7 Mikszáth Kálmán	7 Szabó Magda	7 Merle, Robert	7 Cook, Robin
8 Moldova György	8 Rejtő Jenő	8 Smith, Wilbur	7 Rowling, J. K.
9 Szilvási Lajos	9 Gárdonyi Géza	9 Knight, Eric	7 Roberts, Nora
10 Márai Sándor	10 Fekete István	10 Shaw, Irwing	8 Follett, Ken
10 Nemere István			8 Merle, Robert
10 Móricz Zsigmond			

*Az említés gyakorisága szerint.

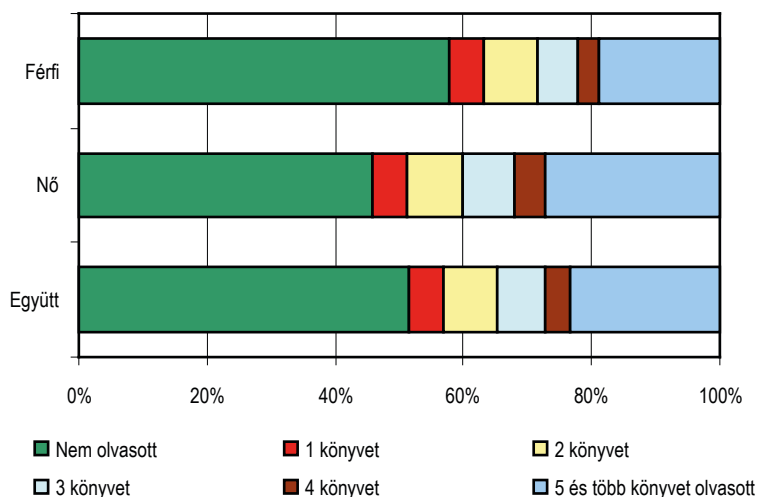
Az olvasók egyre nagyobb arányban keresik a lektűröket, „amiben valami történik”, és a „sztárirók” könyveit is, ezt az igényt rendre ki is elégíti a rendszerváltás óta sokszorosára duzzadt kiadói kínálat.

A **könyvkiadási**⁹ statisztikák legnagyobb egyszeri megjelenésre jutó adatai (6. melléklet) alátámasztják az időmérleg-felvétel eredményeit, miszerint a kiadók előszeretettel nyúlnak biztos, jól bevált művekhez és szerzőkhöz. Az utóbbi időben a népszerű írók olcsó kiadású sorozatai is viszonylag nagy példányszámban jelentek meg. A kiadási sikerlistákat továbbra is Rejtő Jenő vezeti, Lőrincz L. László, Vavyan Fable és Paulo Coelho mellett. A magyar szerzők sikerlistáját vezető írók személye nem változott lényegesen az elmúlt években, bár a kiadási példányszám csökkenése itt is tapasztalható volt egy-egy műnél. Ehhez hasonlóan alakult a külföldi szerzők műveinek példányszáma is. A statisztikák szerint az úgynevezett klasszikus szépirodalom folyamatosan veszít korábbi kiemelkedő népszerűségéből.

Azok, akik ténylegesen olvastak, egy év alatt általában 5 könyvnél többet vettek a kezükbe, és közöttük a nők nagyobb számban (kétszer annyian) fordultak elő, mint a férfiak, azaz az olvasás inkább a nőkre jellemző kulturális tevékenység.

⁹ A könyvkiadás adatai, 2010. KSH, Statisztika Tükör, 2011 <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kkiadas/kkiadas10.pdf>

Könyvolvasás nemek szerint, 2009/2010*

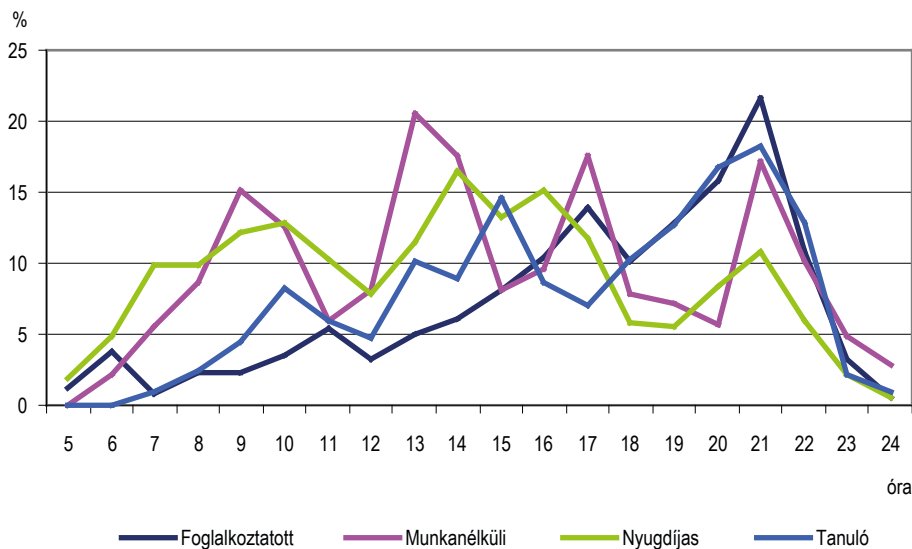

* A „B” mutató alapján.

A szabadidő-eltöltés hagyományos vetületein (nemek, kor, munkaerő-piaci státus stb.) túl az időmérleg-felvételek információt adnak arról is, hogy mi jellemző a szabadidős szokásokra **hét-köznap**, illetve **hétvégén**. Ebben jelentősek a különbségek a fenti jellemzők szerinti csoportokon belül is.

16. ábra

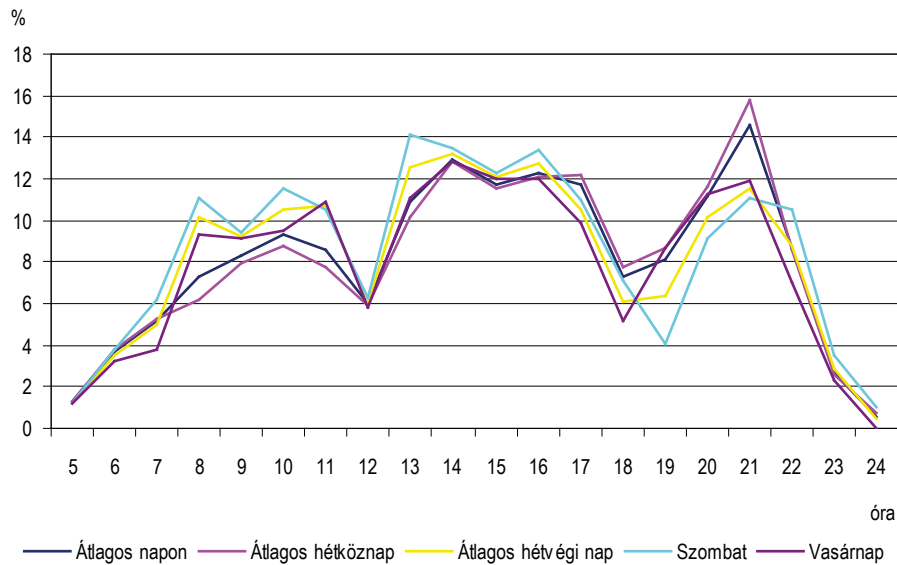
Könyvolvasók aránya a napon belül a munkaerő-piaci státus szerint, átlagos hétköznap, 2009/2010*

* A „B” mutató alapján.

Amikor a foglalkoztatottnak több a szabadon felhasználható (napi) ideje, az olvasással töltött idő is rögtön nő.

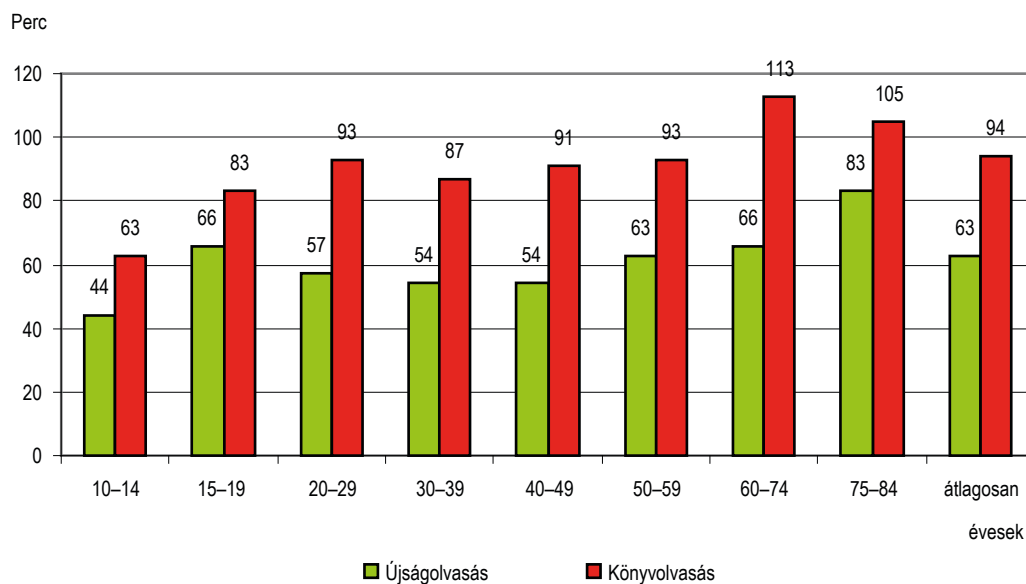
Könyv olvasók aránya a napon belül hétköznap, illetve hétvégén, óránkénti bontásban, 2009/2010*

* A „B” mutató alapján.

A könyv olvasáshoz hasonló tendenciák jellemzik az **újságolvasást** is. A legtöbbet a nyugdíjasok és a munkanélküliek, ezen belül a férfiak olvasnak, átlagosan egy-két perccel többet, mint a nők. A megkérdezettek négyötöde egyáltalán nem vett a kezébe újságot a felvételt megelőző napon. Újságolvasással a 10–84 évesek átlagosan napi 13 percet töltöttek el 2009/2010-ben.. Akik ténylegesen olvastak újságot, kicsivel több mint egy órát („C” mutató szerint) fordítottak erre. Az újságolvasás is inkább a városban élőkre jellemző, a budapesti lakosok pedig az átlagosnál 20 perccel többet töltöttek ezzel.

Könyv és újságolvasásra fordított idő alakulása, korcsoportonként, 2009/2010 (tevékenységet végzők időráfordítása, perc, „C” mutató)

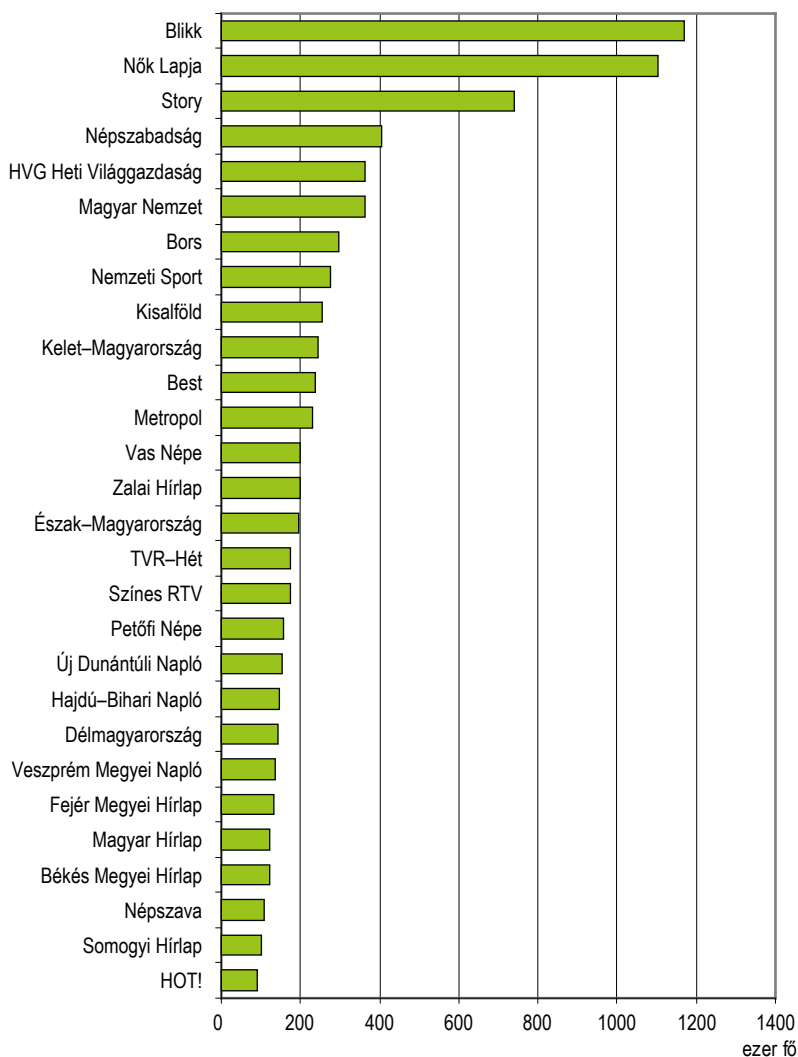
A hazai nyomtatott **sajtótermékek** száma és példányszáma a kiadók által szolgáltatott adatok szerint a könyvekéhez hasonló. A lapok száma valamelyest nőtt, a kiadók az olvasóközönset a kínálat bővítésével kívánták megtartani, a növekvő számú lapból viszont mind kevesebbet adtak ki, illetve el. Az egyébként is egyre kevésbé olvasó nagyközönség a korábnál alacsonyabb számban vásárolt a termékekből, a piac szétforgácsolódott: egyre több a nagykiadó, akik kor és érdeklődési kör tekintetében mind szélesebb olvasói réteget céloznak meg. Az internet terjedése is lényeges változásokat hozott az olvasói szokásokban. A hírekhez, vagy éppen a magazinok cikkeihez való hozzáférést ma már nemcsak a nyomtatott sajtótermékek, hanem ezek online változatai, illetve a legkülönbözőbb portálok többnyire ingyenesen biztosítják.

A kiadott **sajtótermékek** példányszámai egy-két kivételtől eltekintve csökkentek az utóbbi években. A politikai, gazdasági napilapok példányszámának stagnálása, illetve visszaesése nem csak ezen lapok internetes verzióinak köszönhető, hanem a különböző hírportálok megjelenésének is.

Az időmérleg-felvétel adatai szerint a legkedveltebb **lapok** listájának előkelő helyezettjei a magazinok, ezen belül is a női magazinok. Népszerűek még az országos (országos és helyi) terjesztésű – illetve a megyei napilapok. Az újságolvasók viszonylag nagyobb számban említették meg az életmód és ezoterikus magazinokat, a rejtvény- és műsorújságokat.

19. ábra

A legolvasottabb napi- és hetilapok, 2009/2010, az adott sajtótermék olvasását említők száma szerint

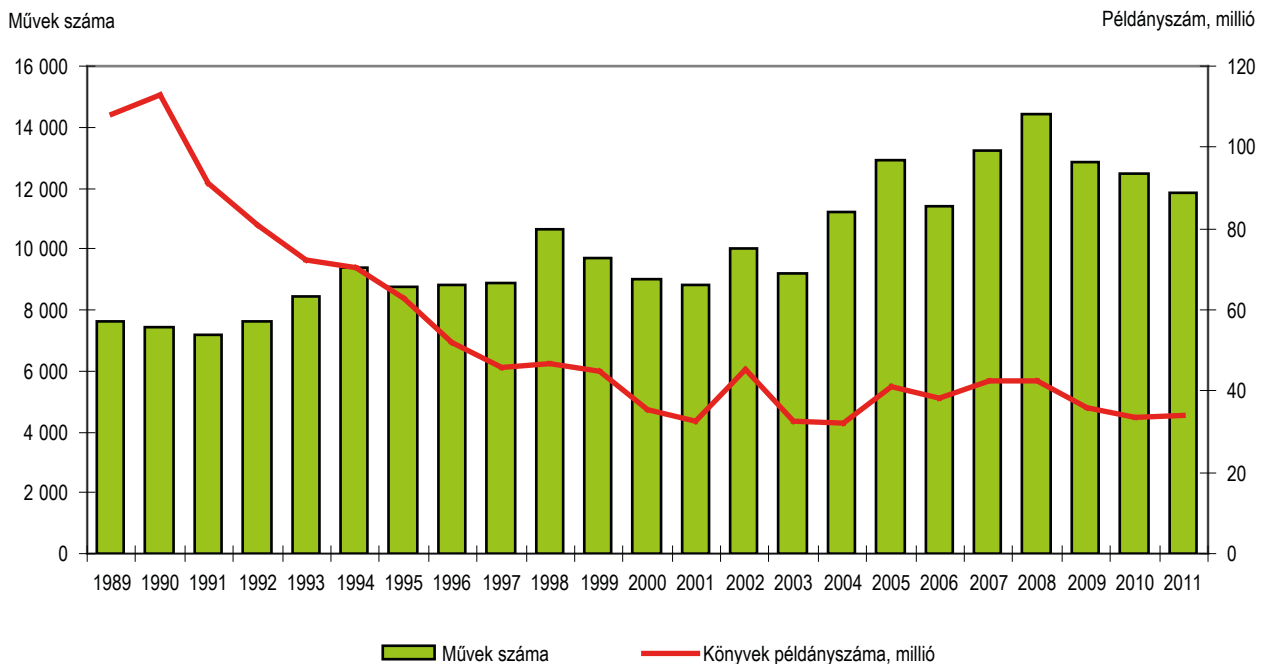
Forgalmazási adatok

A felgyorsult világ az olvasási szokásokban, az olvasáshoz kapcsolódó technikai eszközökben és a vásárlói magatartásban is rendkívüli változásokat hozott. A fő tendenciák jól nyomon követhetők a különböző statisztikák, az időmérleg-felvételek, a kiadási és terjesztési statisztikák és az egyéb kulturális intézményi felvételek segítségével.

Napjainkban mind a könyvkiadásra, mind a lapkiadásra jellemző az erősödő piaci koncentráció, a növekvő kiadványszám (szélesebb spektrumú lapok, emelkedő műszám), ami csökkenő példányszámmal és gyakori utánnyomásokkal párosul. A gazdasági nehézségek ellenére a lakosság még mindig sok millió forintot költ a könyvek/nyomtatott sajtótermékek vásárlására.¹⁰

20. ábra

A könyvkiadás adatai, 1989–2011

A növekvő szabadidő ellenére az olvasásra fordított idő, valamint az olvasók aránya, és ennek megfelelően a kiadott éves összpéldányszám egyaránt visszaesett az elmúlt 20 évben. A példányszámok változása ugyanakkor nem járt együtt a kiadott művek számának az ugyanilyen arányú mérséklődésével.

2011-ben az évi **könyvforgalom**¹¹ közel **60 milliárd** forint volt, a 2009-ben regisztrálthoz képest a **csökkenés folyó áron 3%**. A könyvpiaci forgalom inflációval számolt **visszaesése 7–9%**. A legnagyobb példányban és értékben a **közoktatási tankönyvek és nyelvkönyvek** fogytak, ezek az összforgalom **27%-át** tették ki.

¹⁰ A könyvkiadás adatai, 2010. KSH, Statisztikai Tükör, 2011 <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kkiadas/kkiadas10.pdf>

¹¹ A könyvforgalmi adatok forrása az MKKE

IV. Összefoglaló

A szabadidős tevékenységen belül 2009/2010-ben is a televíziózásnak volt hegemón szerepe. Hozzá képest jóval kevesebb időt fordítunk olvasásra, az egyéb kulturálódási lehetőségekről nem is beszélve.

A televíziózás egy könnyen elérhető, olcsó viszont meglehetősen passzív és tartalmilag elég vegyes értékeket képviselő időtöltési forma. Hegemóniája jelzi kulturális szokásaink egyoldalúságát és szegényességét, ami részben a minőségi kulturális tartalmak nehezebb, illetve egyre drágább hozzáférhetőségéből adódik. A televíziózás előnye, hogy szinte mindenki számára elérhetővé teszi a fontosabb információkat, beléphetünk általa a „globális világfaluba”, megfizethető lehetőséget nyújt akár a legmagasabb szintű kultúra, akár egy-egy tudományterület megismerésére.

A 2000-es évtized nemzetközi vizsgálatai szerint a 20–74 éves népesség Magyarországon a kötött tevékenységeken kívül fennmaradó idejének több mint felét a képernyő előtt töltötte. Ez az érték a vizsgált országokban a legmagasabb. Jóllehet Közép-Kelet-Európa más országaihoz viszonyítva nem annyira egyedülálló, ugyanakkor a mienknél érdemben magasabb élet-színvonalú országok lakosai lényegesen (akár 20%-kal) kevesebb időt töltenek televíziózással, és időfelhasználásukban a társas tevékenységek súlya érdemben magasabb.

A kultúra a társadalom terméke, egyben annak tükré is, vagyis a kulturális szokások természetüknél fogva jellemzik azt a társadalmat, amelyben megszületnek. Az időmérleg segítségével a gazdasági mutatók mellett egy érdekesebb, színesebb képet is kapunk magunkról és körünkről.

Táblázatok

1. tábla A 15–74 éves népesség napi átlagos időfelhasználása korcsoportok szerint

(perc)

Tevékenységek	15–74	15–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–74
	évesek						
1986/1987							
Társadalmilag kötött tevékenység	540	464	563	602	602	545	412
keresőtevékenység	280	143	275	338	364	312	174
tanulás	21	155	25	6	3	1	1
háztartás, ház körüli munka	137	66	118	136	144	154	173
vásárlás	20	13	18	21	20	21	21
gyermekgondozás	20	4	54	36	8	1	1
közlekedés	62	83	73	65	63	56	42
Fiziológiai szükséglet	671	683	650	635	642	676	754
Szabadon végzett tevékenység	230	293	228	202	196	219	275
Együtt, napi időalap	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440
1999/2000							
Társadalmilag kötött tevékenység	478	421	498	556	535	472	352
keresőtevékenység	215	53	232	275	293	234	112
tanulás	33	229	56	7	3	2	1
háztartás, ház körüli munka	128	48	85	134	142	152	171
vásárlás	22	12	18	22	24	25	25
gyermekgondozás	20	3	30	54	15	7	4
közlekedés	60	76	77	64	58	52	39
Fiziológiai szükséglet	683	698	668	652	654	688	748
Szabadon végzett tevékenység	280	321	275	232	250	281	341
Együtt, napi időalap	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440
2009/2010							
Társadalmilag kötött tevékenység	461	406	458	537	532	459	337
keresőtevékenység	182	25	175	242	274	203	76
tanulás	29	227	67	7	4	1	1
háztartás, ház körüli munka	133	47	79	127	140	160	183
vásárlás	21	10	18	20	23	24	24
gyermekgondozás	30	10	35	72	21	11	10
közlekedés	66	87	83	69	71	59	44
Fiziológiai szükséglet	713	724	708	683	683	715	772
Szabadon végzett tevékenység	266	311	274	220	225	266	331
Együtt, napi időalap	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440

2. tábla A 10–84 évesek szabadon végzett tevékenységekre fordított ideje nemenként és néhány kiemelt korcsoportban, 2009/2010

Tevékenység	Férfi	Nő	Együtt				
			összesen	ebből:			
				10–14	15–19	60–74	75–84
évesek							
„A” mutató							
Összes szabadon végzett tevékenység	298	254	275	324	311	331	349
Ebből:							
társas szabadidőtöltés	50	46	48	55	79	46	46
olvasás	19	21	20	10	12	37	37
tévézés	146	132	139	110	87	192	216
internetezés	15	8	11	13	27	5	1
séta, sport, testedzés	21	12	17	47	31	14	14
„B” mutató							
Összes szabadon végzett tevékenység	97,9	97,9	97,9	100,0	99,2	98,9	99,1
Ebből:							
társas szabadidőtöltés	55,0	54,8	54,9	61,1	65,9	54,6	56,3
olvasás	25,7	26,9	26,3	17,0	16,2	43,3	40,8
tévézés	83,6	83,9	83,8	81,2	67,6	94,1	94,0
internetezés	15,3	9,3	12,1	15,7	26,3	5,0	1,3
séta, sport, testedzés	20,2	14,1	17,0	37,0	31,8	16,2	20,3
„C” mutató							
Összes szabadon végzett tevékenység	304	260	281	324	313	335	352
Ebből:							
társas szabadidőtöltés	91	85	87	89	120	84	82
olvasás	74	79	77	60	77	85	92
tévézés	175	157	166	136	129	203	230
internetezés	100	82	92	80	101	101	96
séta, sport, testedzés	106	87	98	127	97	87	67

3. tábla Tévézés, rádióhallgatás

„A” adattípus

Kategória	Televízió nézés			Rádióhallgatás		
	főtevékenységként	melléktevékenységként	összesen	főtevékenységként	melléktevékenységként	összesen
			Összesen			
	139	25	163	1	44	45
Férfi	146	21	167	2	41	43
Nő	132	28	159	1	46	47
			Férfi, korcsoport			
10–19	98	13	110	0	6	7
20–29	105	19	123	0	34	34
30–39	125	17	142	0	45	45
40–49	143	18	162	0	49	49
50–59	172	27	197	2	50	52
60–74	212	28	239	4	54	58
75–84	224	31	255	10	58	68
			Nő, korcsoport			
10–19	100	14	112	0	15	15
20–29	99	19	118	0	30	30
30–39	96	25	121	0	32	33
40–49	114	23	137	0	51	51
50–59	145	38	182	1	53	54
60–74	177	38	214	3	67	70
75–84	211	38	249	6	76	82
			Együtt			
10–19	99	13	111	0	10	11
20–29	102	19	120	0	32	32
30–39	111	21	131	0	39	39
40–49	128	21	149	0	50	50
50–59	158	33	189	1	52	53
60–74	192	34	224	3	62	65
75–84	216	35	251	7	70	77
			Településtípus			
Budapest	125	34	158	2	52	54
Megyei jogú városok	146	19	166	1	44	45
Egyéb város	140	26	165	1	43	45
Község	141	22	162	1	40	41
			Iskolai végzettség			
8 általános vagy kevesebb	153	24	176	2	35	37
Középfokú	139	25	163	1	48	49
Ebből:						
szakmunkásképző	158	25	182	1	49	50
középiskola	124	24	148	1	48	49
Felsőfokú	110	26	136	1	47	48
			Aktivitás			
Foglalkoztatott	112	20	131	0	45	45
Nyugdíjas	200	37	235	4	61	65
Tanuló	96	14	109	0	12	12
Munkanélküli	171	27	197	1	46	47
Gyes, gyed és háztartásbeli	105	29	134	0	32	32
			Régiók			
Közép-Magyarország	125	28	151	2	48	49
Közép-Dunántúl	124	20	144	1	50	50
Nyugat-Dunántúl	136	19	155	1	36	37
Dél-Dunántúl	145	21	164	1	43	44
Észak-Magyarország	159	33	191	1	43	44
Észak-Alföld	154	21	174	1	40	42
Dél-Alföld	146	26	171	2	42	44

„B” adattípus

Kategória	Televízió nézés			Rádióhallgatás		
	főtevékenységként	melléktevékenységként	összesen	főtevékenységként	melléktevékenységként	összesen
			Összesen			
	83,8	23,9	87,6	2,1	36,1	36,8
Férfi	83,6	20,8	87,0	2,2	35,3	36,2
Nő	83,9	26,8	88,2	1,9	36,8	37,3
			Férfi, korcsoport			
10–19	73,2	15,8	76,3	0,6	9,9	10,1
20–29	71,3	19,2	76,0	0,5	29,7	29,7
30–39	80,6	17,7	85,1	0,4	38,8	39,0
40–49	88,0	18,5	91,1	1,0	39,9	40,4
50–59	90,4	25,9	92,8	2,4	40,9	42,0
60–74	94,9	26,1	96,6	5,9	45,4	47,2
75–84	93,6	26,8	96,1	12,1	43,9	51,8
			Nő, korcsoport			
10–19	76,0	17,6	79,3	0,8	19,6	19,9
20–29	71,8	22,7	77,9	0,7	30,3	30,4
30–39	79,7	26,2	85,0	0,4	32,3	32,3
40–49	83,5	25,9	87,2	0,8	40,5	40,7
50–59	88,0	31,2	93,0	1,6	40,2	40,6
60–74	93,6	29,9	96,5	3,6	46,3	47,3
75–84	94,2	32,6	96,7	7,5	45,6	47,6
			Együtt			
10–19	74,5	16,7	77,7	0,7	14,5	14,8
20–29	71,5	21,0	76,9	0,6	30,0	30,1
30–39	80,1	21,9	85,1	0,4	35,5	35,7
40–49	85,7	22,2	89,2	0,9	40,2	40,5
50–59	89,2	28,7	92,9	2,0	40,5	41,3
60–74	94,1	28,3	96,6	4,5	45,9	47,3
75–84	94,0	30,5	96,5	9,2	45,0	49,1
			Településtípus			
Budapest	77,4	30,7	82,8	3,5	39,0	40,2
Megyei jogú városok	84,3	21,1	87,7	1,8	34,8	35,3
Egyéb város	85,0	24,0	89,2	1,7	36,0	36,6
Község	85,8	21,9	88,6	1,8	35,3	36,0
			Iskolai végzettség			
8 általános vagy kevesebb	86,2	22,4	89,3	2,9	28,8	30,0
Középfokú	84,3	24,0	88,2	1,6	38,0	38,5
Ebből:						
szakmunkásképző	89,2	24,3	92,4	1,8	38,5	39,1
középiskola	80,2	23,8	84,7	1,4	37,5	38,0
Felsőfokú	77,4	26,7	82,3	2,0	43,6	44,0
			Aktivitás			
Foglalkoztatott	80,6	22,1	85,2	0,7	38,3	38,6
Nyugdíjas	94,2	29,4	96,6	5,4	44,5	46,3
Tanuló	71,7	16,5	75,2	0,5	15,5	15,7
Munkanélküli	90,3	23,8	92,8	1,4	35,6	36,5
Gyes, gyed és háztartásbeli	79,6	31,6	86,9	0,0	32,7	32,7
			Régiók			
Közép-Magyarország	78,8	25,3	83,8	2,7	38,3	39,3
Közép-Dunántúl	81,5	19,4	85,3	1,5	42,0	42,7
Nyugat-Dunántúl	86,2	20,8	89,0	1,3	33,3	33,5
Dél-Dunántúl	85,5	22,4	88,3	1,6	34,9	35,2
Észak-Magyarország	88,9	30,5	93,4	1,9	36,6	37,4
Észak-Alföld	86,3	21,4	89,0	2,0	31,2	31,9
Dél-Alföld	86,4	25,1	89,7	2,2	34,1	35,0

„C” adattípus

Kategória	Televíziónézés			Rádióhallgatás		
	főtevékenységként	mellétevékenységként	összesen	főtevékenységként	mellétevékenységként	összesen
	Összesen					
	166	104	186	68	122	123
Férfi	175	100	192	68	118	119
Nő	157	106	181	69	125	127
	Férfi, korcsoport					
10–19	134	80	144	64	62	65
20–29	148	97	162	38	113	114
30–39	155	98	167	5	116	115
40–49	163	100	177	33	122	121
50–59	190	103	213	79	123	124
60–74	224	109	248	68	119	123
75–84	239	116	265	82	133	132
	Nő, korcsoport					
10–19	132	79	142	50	74	75
20–29	138	84	151	40	100	100
30–39	121	96	142	22	101	101
40–49	136	91	157	37	126	126
50–59	165	123	196	67	132	133
60–74	189	126	222	78	144	147
75–84	224	116	257	77	167	172
	Együtt					
10–19	133	79	143	56	70	71
20–29	143	90	156	39	107	107
30–39	138	97	154	13	109	109
40–49	150	94	167	35	124	124
50–59	177	115	204	74	128	129
60–74	203	119	232	73	134	137
75–84	230	116	260	79	155	156
	Településtípus					
Budapest	162	112	190	62	134	135
Megyei jogú városok	173	92	189	67	125	126
Egyéb város	165	108	185	70	120	122
Község	164	99	183	73	114	115
	Iskolai végzettség					
8 általános vagy kevesebb	177	108	197	74	121	124
Középfokú	165	103	185	69	127	128
Ebből:						
szakmunkásképző	177	104	197	66	126	127
középfokú	155	103	175	71	127	128
Felsőfokú	143	98	165	49	107	108
	Aktivitás					
Foglalkoztatott	138	91	154	44	117	117
Nyugdíjas	212	124	244	76	138	141
Tanuló	134	83	144	56	74	75
Munkanélküli	190	113	212	42	129	128
Gyes, gyed és háztartásbeli	132	93	154	0	99	99
	Régiók					
Közép-Magyarország	159	110	181	63	125	126
Közép-Dunántúl	152	105	169	54	118	118
Nyugat-Dunántúl	158	93	174	63	109	111
Dél-Dunántúl	169	92	186	52	124	126
Észak-Magyarország	179	107	205	71	117	119
Észak-Alföld	178	97	196	75	129	130
Dél-Alföld	169	105	191	93	123	126

4. tábla A 10–84 népesség tévévezésmozgási jellemzői, 2009/2010

Kategória	„A” napi átlagos időráfordítás, perc/fő			„B” tevékenységet végzők aránya, %			„C” tevékenységet végzők időráfordítása, perc/fő		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
Összesen									
	146	132	139	83,6	83,9	83,8	175	157	166
Korcsoportok szerint									
10–14	115	105	110	80,9	81,6	81,2	142	129	136
15–19	81	95	87	65,4	70,1	67,6	123	135	129
20–29	105	99	102	71,3	71,8	71,5	148	138	143
30–39	125	96	111	80,6	79,7	80,1	155	121	138
40–49	143	114	128	88,0	83,5	85,7	163	136	150
50–59	172	145	158	90,4	88,0	89,2	190	165	177
60–74	212	177	192	94,9	93,6	94,1	224	189	203
75–84	224	211	216	93,6	94,2	94,0	239	224	230
Településtípus szerint									
Budapest	134	118	125	76,9	77,9	77,4	174	151	162
Megyei jogú városok	151	141	146	84,9	84,6	84,9	180	167	173
Egyéb város	150	131	140	85,7	84,3	84,7	175	156	165
Község	146	136	141	84,8	86,7	85,8	173	157	164
Aktivitás szerint									
Foglalkoztatott	121	101	112	81,1	80,0	80,6	149	126	138
Nyugdíjas	220	187	200	94,6	93,9	94,2	232	199	212
Tanuló	97	95	96	71,5	71,8	71,7	136	132	134
Munkanélküli	185	154	171	90,3	90,3	90,3	205	171	190
Gyes, gyed és háztartásbeli	..	102	105	..	78,9	79,6	..	130	132
Régiók szerint									
Közép-Magyarország	132	119	125	78,5	79,1	78,8	168	150	159
Közép-Dunántúl	130	118	124	83,0	80,0	81,5	157	147	152
Nyugat-Dunántúl	149	124	136	88,3	84,2	86,2	169	147	158
Dél-Dunántúl	154	136	145	84,9	86,0	85,5	181	158	169
Észak-Magyarország	171	148	159	88,6	89,2	88,9	193	166	179
Észak-Alföld	163	145	154	85,1	87,4	86,3	191	166	178
Dél-Alföld	144	147	146	84,9	87,7	86,4	169	168	169
Iskolai végzettség szerint									
8 általános vagy kevesebb	148	156	153	83,8	88,0	86,2	176	177	177
Középfokú	152	126	139	84,5	84,0	84,3	180	150	165
Felsőfokú	120	103	110	79,6	75,7	77,4	151	136	143
Háztartás összetétele szerint									
Egyedülálló	162	169	166	84,8	87,3	86,5	191	193	192
Gyermekével egyedül élő szülő	137	128	132	78,7	80,9	80,0	174	158	164
Élettárs vagy házastárs gyermek nélkül	190	148	170	91,5	89,1	90,3	208	166	188
Élettárs vagy házastárs gyermekkel	125	107	116	81,0	81,1	81,1	154	132	144
Egyéb	134	148	141	77,9	78,5	78,2	172	188	180
Lakóövezet jellege szerint									
Városias (hagyományos beépítésű)	142	128	135	80,4	79,4	79,8	177	161	169
Lakótelep	154	140	146	85,4	85,0	85,2	180	165	171
Villanegyed és lakópark	114	118	117	73,5	77,7	75,8	155	152	154
Családi házas és falusias	147	131	139	84,6	85,1	84,8	174	154	163
Egyéb lakóövezet	156	146	152	85,0	86,5	85,7	184	169	177

5. tábla A 10–84 népesség olvasási jellemzői, 2009/2010

Kategória	„A” napi átlagos időráfordítás, perc/fő			„B” tevékenységet végzők aránya, %			„C” tevékenységet végzők időráfordítása, perc/fő		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
	Összesen								
	19	21	20	25,7	26,9	26,3	74	79	77
	Korcsoportok szerint								
10–14	10	10	10	15,4	18,8	17,0	66	55	60
15–19	6	20	12	11,0	22,2	16,2	56	88	77
20–29	9	14	12	16,2	16,6	16,4	59	86	72
30–39	10	14	12	16,6	20,5	18,5	61	67	64
40–49	15	16	16	22,7	23,3	23,0	66	70	68
50–59	24	23	23	32,5	29,4	30,9	74	77	76
60–74	39	36	37	47,3	40,5	43,3	83	88	85
75–84	48	31	37	48,4	36,4	40,8	99	86	92
	Településtípus szerint								
Budapest	23	28	26	24,9	29,1	27,2	92	96	94
Megyei jogú városok	30	27	28	36,0	32,8	34,3	84	82	83
Egyéb város	17	20	18	24,4	25,9	25,2	68	77	73
Község	13	16	14	21,9	23,4	22,7	59	67	64
	Aktivitás szerint								
Foglalkoztatott	13	16	14	21,2	23,6	22,3	61	67	64
Nyugdíjas	38	33	35	44,2	37,5	40,2	86	88	87
Tanuló	10	16	13	14,9	19,8	17,3	64	82	74
Munkanélküli	19	18	19	21,8	21,1	21,5	88	86	87
Gyes, gyed és háztartásbeli	11	12	12	24,5	24,5	16,4	45	74	70
	Régiók szerint								
Közép-Magyarország	19	25	22	22,2	28,2	25,4	85	90	88
Közép-Dunántúl	20	20	20	30,9	27,8	29,3	65	74	69
Nyugat-Dunántúl	24	25	25	36,1	36,0	36,1	67	70	69
Dél-Dunántúl	22	22	22	26,3	26,2	26,2	84	84	84
Észak-Magyarország	17	21	19	24,0	27,7	26,0	70	75	73
Észak-Alföld	16	16	16	23,6	20,2	21,9	67	77	72
Dél-Alföld	17	17	17	23,9	23,7	23,8	69	72	71
	Iskolai végzettség szerint								
8 általános vagy kevesebb	14	16	15	19,6	22,6	21,3	70	70	70
Középfokú	18	21	19	26,1	26,0	26,0	67	79	73
Felsőfokú	34	34	34	35,3	38,2	37,0	97	90	93
	Háztartás összetétele szerint								
Egyedülálló	27	32	30	27,6	33,6	31,7	98	95	96
Gyermekeivel egyedül élő szülő	15	19	18	22,3	24,5	23,6	69	78	75
Élettárs vagy házastárs gyermek nélkül	30	24	27	38,0	33,2	35,7	79	73	77
Élettárs vagy házastárs gyermekkel	13	15	14	20,1	21,4	20,7	63	70	66
	Lakóövezet jellege szerint								
Városias (hagyományos beépítésű)	22	29	26	26,5	31,5	29,1	84	91	88
Lakótelep	25	24	25	30,9	28,6	29,6	81	84	83
Villanegyed és lakópark	22	38	31	26,5	38,7	33,4	83	98	93
Családi házas és falusias	17	18	17	24,2	24,7	24,5	68	72	70

6. tábla A legnagyobb példányszámban kiadott szépirodalmi, ifjúsági és gyermekirodalmi könyvek

Magyar	Példány- szám	Ne- gyed- év	Külföldi	Példány- szám	Ne- gyed- év
2010					
Rejtő Jenő: A tizennégy karátos autó	60 108	4	Meyer, Stephenie: Hajnalhasadás	100 000	2
L. L. Lawrence (Lőrinc L. László): A teaültetvény 1–2.	60 000	4	Meyer, Stephenie: Bree Tanner rövid második élete	60 000	3
L.L. Lawrence (Lőrincz L. László): Hannahanna méhei	60 000	2	Coelho, Paulo: Brida	50 000	2
Mikszáth Kálmán: A két koldusdiák	45 000	4	Child, Lee – Vanliere, Donna – Higgins, Mary-Sansom, C. J. : Elveszett holnap / A karácsony ígérete / Hol vagy / Jelenések	44 513	2
Fable, Vavyan (Molnár Éva): Csontfuvola	35 000	2	Koury, Ray-Saffer, Louise- Taooly, Illiam G-Tein, Gart: A jel / Szerencsés véletlen / Megszállottak / Enzo	44 396	4
2009					
Lőrincz L. László: 9 csontfarkas	59 500	2	Meyer, Stephenie: Eclipse – Napfogyatkozás	70 000	4
Moretti, Melissa (Nemere István): Szerelem az olajfák alatt	50 000	3	Crais, Robert – Edwards, Kim – Krueger, William, K.: A testőr / Az emlékek őrzője / Thunder Bay / Kékvérű kémnő	55 988	1
Rácz Zsuzsa: Nesze Noked Terézanyu!	40 000	4	Archer, Jeffrey – Capella, Anthony – Child, Lee: Kettős mérce / A kávé sokféle aromája / Nincs mit veszítened / Mázlista	49 335	3
Fable, Vavyan (Molnár Éva): Mennyből a csontváz	30 000	3	Harris, Robert – Allen.A., Sarah – Gross, Andrew– Samson, C. J: Az árnyék / Édességek királynője / Sötét tűz /Kék zóna	49 335	2
Fejős Éva: Eper reggelire	25 392	4	Coelho, Paulo: A győztes egyedül van	40 000	2

7. tábla A 17–84 éves népesség kiemelt szabadidős tevékenységei

(1000 fő)

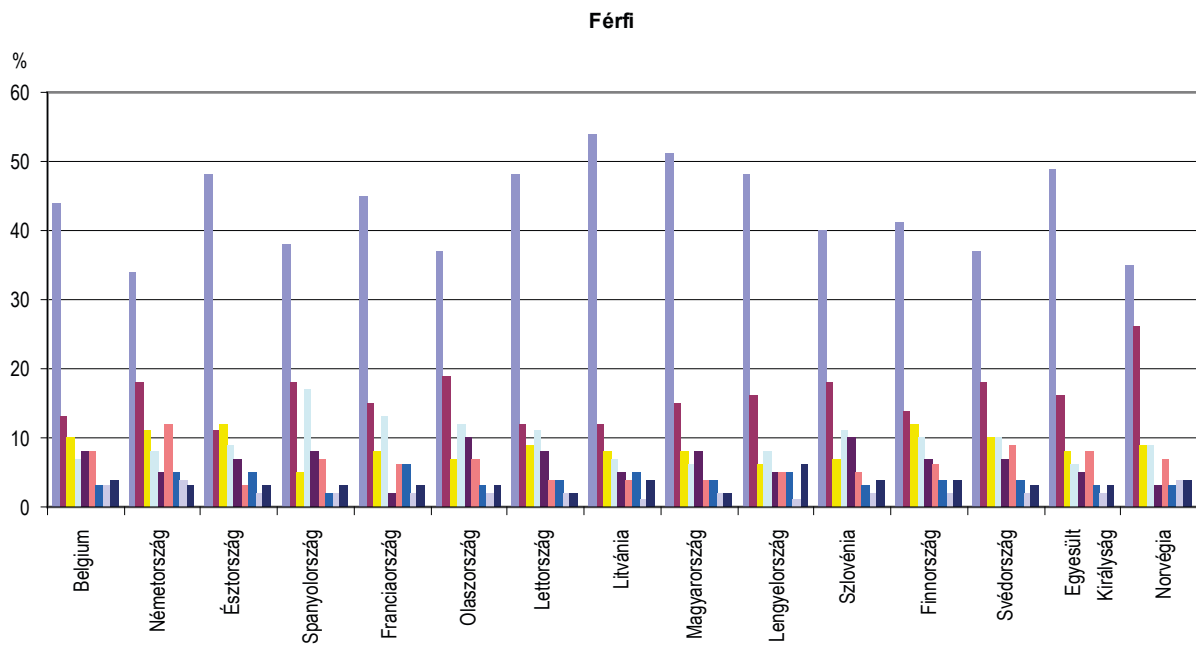
Tevékenység	Férfi	Nő	Összesen
Kirándulni volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	1 128	1 074	2 202
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	657	636	1 293
Egy éven belül igen	1 786	1 710	3 496
Az utóbbi egy évben nem	2 015	2 583	4 598
Szórakozóhelyen, diszkóban volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	839	618	1 457
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	317	255	572
Egy éven belül igen	1 157	873	2 030
Az utóbbi egy évben nem	2 644	3 420	6 064
Kocsmában kávézóban volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	1 209	598	1 807
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	379	201	580
Egy éven belül igen	1 589	798	2 387
Az utóbbi egy évben nem	2 212	3 495	5 707
Vendéglátóhelyen étkezett			
Az elmúlt 3 hónapban igen	1 050	1 015	2 065
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	584	632	1 216
Egy éven belül igen	1 634	1 647	3 281
Az utóbbi egy évben nem	2 167	2 646	4 813
Vendégeskedett			
Az elmúlt 3 hónapban igen	2 876	3 348	6 224
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	407	426	833
Egy éven belül igen	3 283	3 775	7 058
Az utóbbi egy évben nem	518	518	1 036
Moziban volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	695	708	1 403
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	343	382	725
Egy éven belül igen	1 038	1 090	2 128
Az utóbbi egy évben nem	2 763	3 203	5 966
Színházban volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	374	600	974
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	308	530	838
Egy éven belül igen	682	1 130	1 812
Az utóbbi egy évben nem	3 119	3 163	6 282
Kiállításon, komolyzenei hangversenyen operában volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	391	553	944
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	270	384	654
Egy éven belül igen	662	936	1 598
Az utóbbi egy évben nem	3 139	3 357	6 496
Barátokkal volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	2 312	2 314	4 626
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	461	510	971
Egy éven belül igen	2 773	2 824	5 597
Az utóbbi egy évben nem	1 028	1 469	2 497

7. tábla A 17–84 éves népesség kiemelt szabadidős tevékenységei (folytatás)

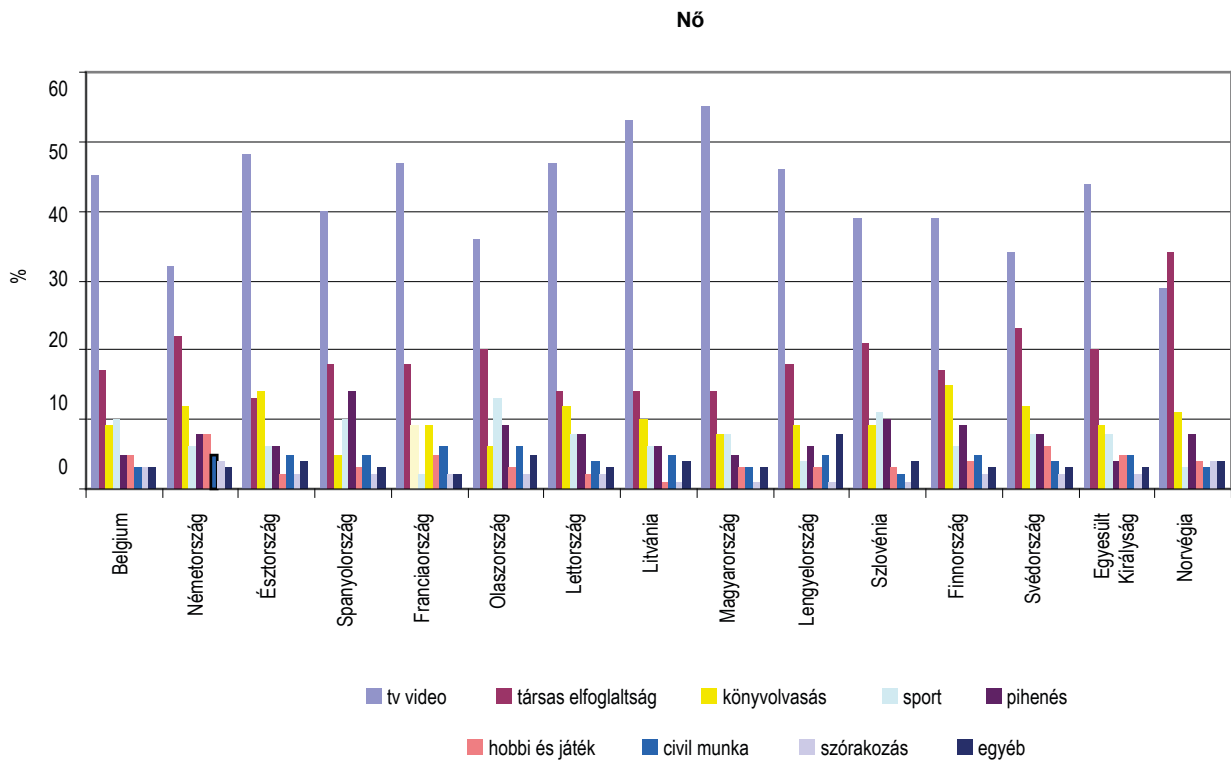
(1000 fő)

Tevékenység	Férfi	Nő	Összesen
DVD-t nézett			
Az elmúlt 3 hónapban igen	2 422	2 339	4 761
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	235	272	507
Egy éven belül igen	2 657	2 611	5 268
Az utóbbi egy évben nem	1 144	1 682	2 826
Könyvtárban volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	346	678	1 024
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	146	164	310
Egy éven belül igen	492	842	1 334
Az utóbbi egy évben nem	3 309	3 451	6 760
Gyermekével volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	379	532	911
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	217	275	492
Egy éven belül igen	596	807	1 403
Az utóbbi egy évben nem	3 205	3 486	6 691
Gyermekével cirkuszban volt			
Az elmúlt 3 hónapban igen	379	532	911
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	217	275	492
Egy éven belül igen	596	807	1 403
Az utóbbi egy évben nem	3 205	3 486	6 691
Sportrendezvényen volt nézőként			
Az elmúlt 3 hónapban igen	928	445	1 373
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	465	221	686
Egy éven belül igen	1 394	666	2 060
Az utóbbi egy évben nem	2 407	3 627	6 034
Kézimunkázott			
Az elmúlt 3 hónapban igen	119	2 155	2 274
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	29	361	390
Egy éven belül igen	147	2 517	2 664
Az utóbbi egy évben nem	3 654	1 776	5 430
Társas játékokat játszott			
Az elmúlt 3 hónapban igen	1 368	1 681	3 049
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	332	342	674
Egy éven belül igen	1 700	2 023	3 723
Az utóbbi egy évben nem	2 101	2 270	4 371
Hobbyállatot gondozott			
Az elmúlt 3 hónapban igen	1 922	2 299	4 221
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	67	66	133
Egy éven belül igen	1 989	2 365	4 354
Az utóbbi egy évben nem	1 812	1 928	3 740
Vallását gyakorolta			
Az elmúlt 3 hónapban igen	664	1 308	1 972
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	198	338	536
Egy éven belül igen	862	1 646	2 508
Az utóbbi egy évben nem	2 939	2 647	5 586
Civil szervezetekben tevékenykedett			
Az elmúlt 3 hónapban igen	202	210	412
Az utóbbi negyedévben nem, de egy éven belül igen	64	64	128
Egy éven belül igen	267	274	541
Az utóbbi egy évben nem	3 535	4 018	7 553

20-74 éves népesség szabadidős tevékenységének megoszlása, %

20-74 éves női népesség szabadidős tevékenységének megoszlása, %

Forrás: How is the time of women and men distributed in Europe? Eurostat, 2006
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-06-004/EN/KS-NK-06-004-EN.PDF

Módszertan

A Központi Statisztikai Hivatal **2009. október 1. és 2010. szeptember 30.** között időmérlegfelvételt hajtott végre a magánháztartásokban élő 10–84 éves népesség körében. Hasonló felvételre az 1963. évi indulás óta – a jelen kötetben részletezett felvétellel együtt – eddig összesen 6 alkalommal került sor.

Az időmérleg-felvételek az időszak (teljes év vagy annak egy része), a vonatkozási kör, a minta nagysága és az alkalmazott tevékenységi osztályozás szempontjából nem tekinthetők egységesnek, erre az adatok időbeli összehasonlításánál mindenképpen tekintettel kell lenni.

A KSH eddigi felvételei ún. **tegnapinterjúval** készültek, azaz a kérdezőbiztos az időmérlegre kijelölt nap másnapján kereste fel a mintába került személyeket. Az adott napon végzett tevékenységek sorszáma mellett a tevékenység órában és percben meghatározott kezdeti és záró időpontjai állnak.

A napi időmérlegbe felvett *első tevékenység kezdetének eszmei időpontja 4 óra 00 perc, ennek megfelelően a következő napra átnyúló tevékenység záró eszmei időpontja ugyancsak 4 óra 00 perc.* Az elsőt követő minden újabb tevékenység kezdetének időpontja az előző tevékenység záró időpontjával azonos.

Az adattárban a népesség napi időfelhasználásának jellemzésére – a vonatkozó nemzetközgyakorlatnak megfelelően – a következő három mutató szolgál:

- **„A” mutató:** egy főre jutó átlagos napi időráfordítás (percben) a teljes vonatkozási körre számolva, függetlenül attól, hogy az adott sokaságból ténylegesen hányan végezték a vizsgált napon az adott tevékenységet. Az „A” mutató esetében az összes végzett tevékenység együttes ideje 1440 perc, azaz 24 óra.
- **„B” mutató:** az adott tevékenységet végzők aránya a megfigyelt sokaságból.
- **„C” mutató:** az adott tevékenységet ténylegesen végzők átlagos időráfordítása percben.

• *A tevékenységben részt vevők és a tevékenység végzésénél jelen lévők*

Résztvevő az a személy, aki az elsődlegesen végzett tevékenységet a megkérdezettel együttműködve végzi.

Jelenlévő az a személy vagy azok a személyek, akik a főtevékenység aktív résztvevőin kívül még jelen vannak. Jelenlévőnek számítanak az utcai járókelők, a közlekedő utasok, az üzletben a vásárlók stb.

A naplóban a megadott **főtevékenység** mellett lehetőség van egy azzal egy időben végzett másiktevékenység megnevezésére is. Ez az ún. párhuzamos vagy **melléktevékenység** az erősebb szükségszerűséggel végzett főtevékenységhez többnyire alárendelt szereppel kapcsolódik. Ilyen például az utazás alatti beszélgetés, újságolvasás, étkezés, alvás stb.; a reggelizés vagy házimunka közbeni rádióhallgatás, beszélgetés. Az alvás kivételével szinte valamilyen tevékenység mellett elképzelhető azzal egy időben végzett másik tevékenység.

A hazai osztályozási rendszer a következő három nagy alapegységre bontja fel a napi tevékenységeket:

I. blokk: **társadalmilag kötött idejű tevékenységek**, olyan tevékenységfajták, amelyek végzése vagy nem végzése között nincs igazán szabad választás:

- a megélhetéshez szükséges jövedelemért végzett fő- és kiegészítő kereső-termelő munkák (tevékenység-főcsoport),
- a tanulás (tevékenységcsoport),
- a családelátó és háztartási tevékenységek (tevékenység-főcsoport),
- a mindennapi életet átszövő közlekedés, amelynek időigénye a munkahelyek és az intézmények (szolgáltató, kulturális stb.) területi eloszlásától, lakóhelytől való távolságától, a közle-

kedési infrastruktúra színvonalától, a tömegközlekedés szervezettségétől, gépkocsi-ellátottságtól, tehát alapvetően számos társadalmi és gazdasági tényezőtől függ, így egészében társadalmilag meghatározott/ kötött tevékenység (tevékenységcsoport).

II. blokk: **fiziológiai szükségletek** kielégítése, szintén kötött jellegű, többnyire napi rendszerességgel, a társadalom többsége által a fiziológiai regenerációt szolgáló tevékenységek:

- alvás (elemi tevékenység),
- étkezés, evés-ivás (tevékenységcsoport),
- testi higiénia, öltözködés (tevékenységcsoport),
- passzív pihenés, fekvés betegség miatt (tevékenységcsoport).

III. blokk: **szabadon végzett tevékenységek**, amely az előző két kötött időn túl fennmarad, amelyben viszonylagos szabadsággal, alternatív módon választhatók a szellemi, lelki, fizikai rekreációt, feltöltődést szolgáló tevékenységeket:

- tévénézés, videózás (elemi tevékenység),
- egyéb aktív szabadidő (tevékenység-főcsoport), benne
- társas szabadidő (tevékenységcsoport),
- kulturális és sportintézmények látogatása (tevékenységcsoport),
- vallásgyakorlás (tevékenységcsoport),
- olvasás (tevékenységcsoport),
- sport, séta, egyéb testedzés (tevékenységcsoport).

A 2009/2010 időmérleg felvétel a 10-84 éves népességre vonatkozott. A megelőző időmérlegek ennél szűkebb korcsoportokat öleltek fel, így az összehasonlító elemzések a 15-74 éves korosztályra vonatkozó adatokból készültek. Az ettől való eltérések külön megjelölésre kerültek a szövegekben és a táblafejekben.

A szövegben alapvetően az „A” mutatók szerepelnek, egyéb esetekben külön jelezve vannak a „B” és „C” mutatók.

A teljes módszertan elérhető itt:

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/idomerleg_mod.pdf

Források

- A magyar társadalom életmódjának változásai az 1976-77., az 1986-87. és az 1993. évi életmód-időmérleg felvételek alapján In: A társadalmi idő felhasználása (adattár) Budapest, KSH, 1994.
- A népesség időfelhasználása (adattár) 1986/1987-ben és 1999/2000-ben. Budapest, KSH, 2002.
- A népesség időfelhasználása (adattár) 2009/2010-ben. Budapest KSH, 2012.
- Altorjai Szilvia–Giczi Johanna- Sik Endre: Etüdök az élet üteméről. Századvég 2003.
- Dr. Boda György–Dr Falussy Béla: Az egységnyi szabadidőre jutó összmunkaidő és a gazdasági fejlődés Statisztikai Szemle 1984/04.
- Andorka Rudolf, Falussy Béla, Harcsa István: Időfelhasználás és életmód In: Társadalmi Riport 1990.
- Falussy Béla: Az időfelhasználás metszetei. Budapest, Új Mandátum Kiadó, 2004.
- How is the time of womern and men distributed in Europe? Eurostat, 2006
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-06-004/EN/KS-NK-06-004-EN.PDF
- Könyvvásárlási és könyvolvasás szokások a mai magyar társadalomban. Budapest, MKKE-TÁRKI Rt., 2002.

ISBN 978-963-235-429-3

Elérhetőségek:

Felelős szerkesztő: Dr. Szunyogh Zsuzsanna

További információ:

Telefonszám: (+36-1) 345-6754, e-mail: monika.bardosi@ksh.hu

[Információs szolgálat](#), telefon: (+36-1) 345-6789, fax: (+36-1) 345-6379